

RISKA FAKTORU NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI NELABVĒLĪGAJĀS ĢIMENĒS

BĒRNU UN ĢIMEŅU LIETU MINISTRIJAS UN
LATVIJAS PAŠVALDĪBU KONSULTĀCIJU CENTRA
METODOLOĢISKĀ SEMINĀRA
BĀRĪNTIESU / PAGASTTIESU UN SOCIĀLAJIEM DARBINIEKIEM

METODISKAIS MATERIĀLS

RĪGA

2005

Saturs

Ievads.....	3
Profesionālās pilnveides semināra darba plāns.....	7
Semināra metodiskais materiāls izstrādāts pamatojoties uz izmantoto literatūru.....	10
Ģimenēs notiekošās izmaiņas globalizācijas ietekmē.....	11
Riska ģimeņu raksturojums un sociālās problēmas.....	13
Sociālās kompetences modelis.....	18
Riska faktoru kritēriju novērtēšana.....	25
Riska ģimeņu novērtēšanas kritēriju izmantošana lēmumu pieņemšanas procesā	35
Starpprofesionāļu sadarbība un komandas darbs riska faktoru identificēšanā darbā ar riska ģimenēm	42
Izdales materiāli.....	43
1. Kompetences modeļa elementi	
2. Bērna pamešanas novārtā raksturojums	
3. Riska novērtēšanas kritēriji	
4. Kritēriju rokasgrāmata	
5. Lēmumu pieņemšana	
6. Riska lēmumu shēma	
7. Sistemātiska problēmas risināšanas pieeja komandā	
8. Komandas darba definējumi	
9. Kā sniegt atgriezenisko saiti	
10. Kā saņemt atgriezeniskos saiti	
11. Kā izteikt uzslavu	
Darba lapas.....	73
1. Dalībnieka anketa	
2. Sociālā gadījuma apraksts	
3. Valsts un pašvaldību institūciju kompetence normatīvajos aktos	
4. Komandas darbs	
5. Tests	

Ievads

Apvienoto Nāciju Organizācija, izmantojot tās rīcībā pieejamos līdzekļus, nosaka vadlīnijas bērnu labklājības nodrošināšanā un bērnu tiesību aizsardzībā ikvienā dalībvalstī. Bērnu tiesību konvencija paredz īpašas rūpes un atbalstu bērnu tiesību nodrošināšanā. Konvencijas preambula, principi un virkne pantu pasvīturo ģimenes nozīmīgo lomu bērna labklājības un pilnvērtīgas audzināšanas apstākļu radīšanā un nodrošināšanā. (1)

Latvija ir ratificējusi šo konvenciju un pēdējo 12 gadu laikā ir pieņēmusi svarīgus normatīvos aktus, kuros pievērsta uzmanību bērnu labklājībai, bērnu tiesību aizsardzības nodrošināšanai un ģimenes atbalstam. Radītas virkne institūciju, organizācijas valsts un pašvaldību līmenī, kā arī Sabiedrisko un Nevalstisko organizāciju sektorā, kas īsteno valsts politiku bērnu un ģimenes atbalstam.

Domājot par tautas attīstību, jāmin viens no to raksturojošiem faktoriem – cik daudz Latvijā ir bērnu, cik liels ir Latvijas nākotnes potenciālais un kvantitatīvais cilvēkresurs. Otrkārt jādomā par kvalitatīvo aspektu, kādos apstākļos, kāda aprūpe un audzināšana tiek nodrošināta bērnu attīstībai.

Latvijā arvien samazinās bērnu dzimstība un demogrāfiskā situācija vērtējama kā nelabvēlīga, jo kopš 1991.gada iedzīvotāju dabiskais pieaugums ir negatīvs. 2000.gadā kopējais bērnu skaits Latvijā bija 25,6 % no kopējā iedzīvotāju skaita, bet 2002.gadā 16,6 % no kopējā iedzīvotāju skaita. (2)

Saskaņā ar likuma „Par bāriņtiesām un pagasttiesām 13.pantu, kurā noteikts, ka bāriņtiesa (pagasttiesa) noskaidro ģimenes, kurās nav pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana, un sadarbībā ar veselības aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības un policijas iestādēm lemj par nepieciešamās palīdzības sniegšanu šīm ģimenēm”, Latvijā tiek veikta gan šo ģimeņu pārraudzība un uzraudzība, gan arī sniegta palīdzība šo ģimeņu atbalstam un atveseļošanai.

---

1. Bērnu tiesību konvencija. – pieņemta ANO Ģenerālajā Asamblejā 20.11.1989., Latvijas Republikā spēkā no 14.04.1992.

2. Sociālā palīdzība Latvijā 2000; Statistika un analīze. LR LM sociālās palīdzības fonds, Rīga. – 2001.

Pēc Latvijas Republikas Centrālās statistikas pārvaldes statistikas informācijas datiem, analizējot bāriņtiesu un pagasttiesu darbību Latvijā redzam, ka Latvijā joprojām pieaug nelabvēlīgo ģimeņu skaits, kā arī bērnu skaits šajās ģimenēs.

Bāriņtiesu un pagasttiesu darbības statistikas informācija par nelabvēlīgajām ģimenēm Latvijā

tabula Nr.1

	2000	2001	2002
Nelabvēlīgo ģimeņu skaits	8937	9435	9653
Bērnu skaits nelabvēlīgajās ģimenēs	18821	19609	19177
Personu skaits, kurām ar bāriņtiesas lēmumu atņemtas aprūpes tiesības	1484	1691	1784
Bērnu skaits, kuru vecākiem pārtrauktas aprūpes tiesības	2331	1973	2066

(3)

Mūsu valstī joprojām ir ļoti augsts sociāla riska vai nelabvēlīgu ģimeņu skaits. Statistikas datu apkopojumā redzam, ka nemainīgi daudz gadījumos joprojām ir jāatņem aprūpes tiesības vecākiem.

Sociālajos dienestos pēdējo gadu laikā ir izveidotas ģimeņu atbalsta nodaļas, kurās saskaņā ar „Likuma par sociālo palīdzību un sociālajiem pakalpojumiem” 40.pantu, īstenojot sociālā darba mērķi – palīdzēt personai vai ģimenei noteikt, atrisināt vai mazināt sociālās problēmas, attīstot pašas personas resursus un iesaistot atbalsta sistēmas, tiek sniegti dažādi sociālie pakalpojumi, tai skaitā psihosociālais darbs, gan sociālā riska ģimenēm, gan vecākiem, kuriem atņemtas aprūpes tiesības.

---

3. Bērni Latvijā. – statistikas biļetens. LR Centrālā statistikas pārvalde, Rīga. – 2004.

PROBLĒMSITUĀCIJAS PAMATOJUMS

Dažādu institūciju un speciālistu skatījumā atšķirīgi tiek interpretēts sociālā riska vai nelabvēlīgu ģimeņu definējums, tomēr galvenais un vienojošais vadmotīvs un kritērijs, gan bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, gan sociālajiem darbiniekiem ir bērnu tiesību aizsardzības nodrošinājums, novērtējot bērnu aprūpes un audzināšanas apstākļus, saskaņā ar normatīvajos aktos noteiktajām normām un speciālistu profesionālo kompetenci.

Par sociāla riska ģimeni var definēt ģimenes, kurās ir grūti risināmas problēmas, ierobežotas iespējas nodrošināt labvēlīgas dzīves apstākļus pilnvērtīgai attīstībai visiem ģimenes locekļiem. Sociālās problēmas varbūt saistītas ar:

- **Ģimenes veidošanos, attīstības vai iziršanas posmu (nepilna, daudzbērnu, ar bērnu vai vecāku invalīdu utt.);**
- **Apstākļus ietekmē valsts un sabiedrības situācija (maznodrošinātas ģimenes, ģimenes ar sliktiem dzīvas apstākļiem, bēgļu ģimenes, bezdarbnieku ģimenes u.c.);**
- **Apstākļus ietekmē iekšējie faktori, asociāla ģimenes locekļu uzvedība (alkoholisms, narkomānija, likumpārkāpumi u.c.) (4)**

Šajās definīcijās ir ietverti visaptveroši gan cēloņu, gan seku kritēriji, kas ietekmē bērna vidi un apstākļus, audzināšanu u.c. faktoros. Tajā pašā laikā arī šajā definīcijā ir stereotips skatījums, kas akcentē ģimenes tipa nozīmi nosakot riska faktoros. Tāpēc nereti sociālajiem darbiniekiem, bāriņtiesu un pagasttiesu darbiniekiem un citiem speciālistiem ir atšķirīgi viedokļi un uzskati par bērnu audzināšanas apstākļu risku kritēriju novērtējumam.

Riska izvērtēšanas kritēriju neadekvāts novērtējums tālāk ierobežo pakalpojuma vai iejaukšanās efektivitāti un kvalitāti. Bīstama ir situācija, kad laikus netiek novērtētas situācijas riska ģimenēs, kas neatgriezeniski ietekmē bērna garīgo un fizisko veselību, pat apdraudot bērna dzīvību. Visaptverošs riska ģimeņu situācijas novērtējums ir nepieciešams, pirms bērna atgriešanas bioloģiskajā ģimenē pēc vecāku aprūpes tiesību atjaunošanas, lai vēlreiz bērni nepiedzīvotu vardarbības situāciju, tai skaitā novārtā pamešanas, vai neadekvātas audzināšanas, atkārtējos.

---

4. Reinholde I., Vanaga D. Sociālais darbs ar augsta riska ģimenēm; Mācību metodiskas materiāls. SDSPA „Attīstība”, Rīga. – 2002.

Sociālā riska ģimenēs ļoti bieži var identificēt multiproblēmu situācijas, kad jārunā par dažādiem cēloņiem, kuru risināšanai nepieciešama starpprofesionāļu intervences pieeja. Bāriņtiesu un pagasttiesu darbinieki, sociālie darbinieki u.c. ir vienīgie speciālisti lauku pašvaldībās, kam jāpieņem kompetents lēmums, lai nodrošinātu bērniem normālus dzīves apstākļus un audzināšanu. Atšķirīga kultūrvidē, līdz ar to cēloņi un sekas problēmsituācijās, kas ietekmē risinājumu ir lauku un pilsētu kultūras, sociālā, ekoloģiskā un politiskā vidē, kas jāņem vērā gan pie problēmu identificēšanas, gan lēmumu pieņemšanas procesā.

Lai arī katrs no starpprofesionāļu komandas savā jomā ir profesionālis un piesaista resursus problēmsituācijas risināšanai, ir nepieciešams nodrošināt koordinētu un plānveidīgu rīcību, dažkārt proaktīvi veikt preventīvos pasākumus. Arī šajā situācijā nepieciešams identificēt riska faktorus pēc vienotiem visaptverošiem kritērijiem.

Profesionālās pilnveides semināra darba plāns

Mērķis:

Izglītot un pilnveidot profesionāļu - bāriņtiesu, pagasttiesu un sociālo darbinieku profesionālo kompetenci sociālā riska ģimeņu kritēriju identificēšanā, novērtēšanā, lai tālāk nodrošinātu konstruktīvu un adekvātu lēmumu pieņemšanas procesu.

Uzdevumi:

- Analizēt normatīvos aktus, kas nosaka profesionālās kompetences robežas (tiesības, pienākumus, uzdevumus u.c.) profesionāļiem darbā ar sociālā riska ģimenēm.
- **Gūt zināšanas par sociālā riska ģimeņu novērtēšanas kritērijiem.**
- **Pilnveidot prasmes un iemaņas sociālā riska ģimeņu sociālo problēmu un riska faktoru identificēšanā, pielietojot kritēriju skalas, un izmantojot klientu sociālās kompetences analīzes modeli.**
- Izmantojot dažādas interaktīvas metodes semināra laikā:
  - **celt kompetences līmeni lēmumu pieņemšanas procesam,**
  - analizēt savu rīcību problēmsituāciju risināšanā no cita skatu punkta,
  - modelēt problēmsituāciju praktisko iemaņu pilnveidei,
  - palīdzēt savstarpēji veidot sadarbību starp institūciju un starpprofesionāļu vidē problēmsituāciju, sociālo risku novērtēšanā un lēmumu pieņemšanā.
  - kopumā celt pašvērtējuma un pašapziņas līmeni daloties pozitīvajā pieredzē.

Apmācības metodes

Semināra tēmas tiek apgūtas izmantojot interaktīvu metožu pielietošanu, lekcijas aizņem aptuveni 50 % no kopējās apmācības programmas apjoma. Visas tēmas semināra laikā tiek aplūkotas izmantojot mērķa auditorijas praktiskās pieredzes, vietas (lomas) darba vietā, ņemot vērā situāciju situācijas institūcijā/pašvaldībā.

Būtiski ir, lai katrs apmācības dalībnieks, iegūtās teorētiskās zināšanas, būtu spējīgs pielietot sava ikdienas darba praksē.

Katra tēma tiek piedāvāta ar interaktīvajām metodēm, kuras papildina teorētisko apmācības programmas daļu, vadoties no apmācības principa – darot mācās!

Būtiski ir iedrošināt un motivēt semināru dalībniekus, izmantot piedāvātās teorētiskās zināšanas, veicinot viņu radošā gara atraisīšanu, kā arī spēju paskatīties uz problēmām no cita skatu punkta.

Pielietotās metodes –

- lekcijas – teorētiskā materiāla izklāsts;
- diskusijas – orientētas uz atvērtu savstarpēju dialogu ar mērķi veicināt pieredzes un viedokļu apmaiņu;
- grupu darbi - balstīti uz kolektīvās (grupu) mācīšanās principiem;
- darba lapas – lai veicinātu semināra dalībnieku pašrefleksiju;
- sociālo gadījumu simulācijas – apmācības dalībnieku piedāvātās praktiskās pieredzes integrācija un analīze piedāvājot reālu problēmsitāciju, ļauj modelēt alternatīvas problēmas risināšanas iespējas, bāzētas uz apmācības laikā piedāvātajām teorētiskajām zināšanām;
- „uzlādētāji” – metodes, kas veicina radošu pieeju, rada patīkamu atmosfēru un veicina grupas sadarbību.

Semināra metodiskais materiāls izstrādāts pamatojoties uz izmantoto literatūru:

1. Bērni Latvijā. Statistisko datu krājums; LR Centrālās statistikas pārvalde, Rīga, 2004.
2. Latvija Pārskats par tautas attīstību Cilvēkdrošība. UNDP Latvija; Rīga, 2003.
3. Rokasgrāmata „Aizbildņiem, adoptētājiem, audžuģimenēm – palīgs ikdienā un krīzes situācijās”. Talsu sieviešu un bērnu krīžu centrs, 2004.
4. Laulību, Dzimstības un pozitīvu bērnu un vecāku attiecību veicinošo faktoru izpēte. Bērnu un ģimenes lietu ministrija, centrs pret vardarbību „Dardedze”, Rīga; 2004.
5. Reinholde I., Vanaga D. Sociālais darbs ar riska ģimenēm. – Mācību metodiskais materiāls., SDSPA „Attīstība”, 2002.
6. Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca. – Rīga, SDSPA „Attīstība”, 2000.,
7. Dagnija Gorlova „Komandas izveidošana un funkcionēšana. // Dzīves jautājumi V. – SDSPA „Attīstība”, Rīga; 2000. – 80. – 107. lpp.
8. Saskarsme audzēkņiem. Mācību līdzeklis.- LR Izglītības un zinātnes ministrija, 2002.
9. A. Fišere, E. Rancāne, N. Niedrīte Starpprofesionāļu komandu un starpinstitūciju sadarbība sociālo problēmu risināšanā// Dzīves jautājumi, IV.- Rīga, SDSPA “Attīstība”, 1999.
10. P. Pikeringa Personāla vadība. - Rīga, 2002.
11. Dr. V. Krīgers Komandas vadība. Rokasgrāmata.- Rīga, 2003.
12. Organisational managment T-kit.- Council of Europe and European Commission, July 2000.
13. Carper D. and Ball D. Social work and Child abuse – MACMILLIAN, 1987. – 160.p.
14. The Strengths Perspective in Social work Practice. – Edited by Dennis Saleebey University of Kansas, 1997. - 259.p.
15. Šuļga T.I. Slot V., Spanijard H. Metodika darbā ar riska grupas bērniem, 2001, Maskava (krievu val.)
16. Zinovjeva N.O., Mihailova N.F. Vardarbības psiholoģija un psihoterapija; Bērns krīzes situācijā, 2003. (krievu val.)

17. Šipicina L.M. Sociālā riska bērni un viņu audzināšana. Valenberga vārdā nosauktā Starptautiskā speciālās pedagoģijas un psiholoģijas universitāte. – Sanktpēterburga., 2003. (krievu val.)
18. Bološova T.N., Volkova E.N. Starpprofesionāļu pieeja darbā ar vardarbībā cietušiem bērniem. – Psihosociālās korekcijas un rehabilitācijas darba žurnāls „Vestņik” Nr.2., 2004. (krievu val.)

Nepublicētie materiāli:

19. Bizika S. Sociālais darbs bērnu tiesību aizsardzībā, diplomdarbs, SDSPA „Attīstība”, 2000.
20. Andersone I. Bērna aizstāvis sociālās rehabilitācijas periodā, diplomdarbs, SDSPA „Attīstība”, 2003.
21. Sociālie pakalpojumi ģimenēm, kurām pārtraukta vecāku vara. – 2.projekts, Rīga SDSPA „Attīstība”, 1999.
22. Samete D., Gaigala I., Ozoliņa S. Sociālais darbs ar ģimenēm, kurās bērns tiek pamests novārtā; Diplomdarbs. 2003., SDSPA „Attīstība”
  23. Grupas attīstības fāzes / Jauniešu apmaiņu projektu apmācības semināra materiāli, Limbažu raj., 2005.
  24. ASV Vašingtonas štata sociālo pakalpojumu departamenta materiāli
  25. Storstromes āmtes (Dānija) Sociālās labklājības un psihiatrijas departamenta un Sociālās labklājības starptautiskās projektu laboratorijas materiāls

Normatīvie akti:

26. Bērnu tiesību aizsardzības likums (pieņemts Saeimā 19.06.1998.)
27. Likums par bāriņtiesām un pagasttiesām (pieņemts Saeimā 06.11.1995.)
28. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (pieņemts Saeimā 12.12.2002.)

Ģimenēs notiekošās izmaiņas globalizācijas ietekmē

Latvija jau 15 gadus ir brīva un neatkarīga valsts. Tagad esam pilntiesīga Eiropas Savienības dalībvalsts. Neviennozīmīgi varam vērtēt situāciju kādā atrodas liela daļa sociālā riska ģimeņu.

Pāreja uz jaunām ekonomiskajām attiecībām ietekmēja iedzīvotāju dzīves līmeni. Sociālās sekas, kādai daļai ģimeņu radījušas nespēju pielāgoties mainīgajiem sociālajiem un ekonomiskajiem nosacījumiem, jau šobrīd jūtamas sabiedrībā. Vai tā ir tikai katras atsevišķas ģimenes problēma, vai mēs varam iezīmēt kaut kādas kopējas, raksturīgas tendences sabiedrībā? Lai atbildētu uz šo jautājumu, izmaiņas jāaplūko plašākā kontekstā.

Globalizācija šobrīd noris visā pasaulē, arī Latvijā. Globalizāciju var vērtēt un raksturot kā procesu, kas cilvēkus, organizācijas, tirgu, tehnoloģijas, finanses un informāciju saista vienā vispārējā tīklā pāri nacionālo valstu robežām. Šo attiecību rezultātā iespējams radīt produktus un idejas.

Lai varētu izprast kāda ir globalizācijas ietekme uz sociālo problēmu attīstību, kas dotu skaidrojošu pozīciju attiecībā uz augsta sociālā riska ģimenēm un to problēmu mijiedarbību, svarīgi identificēt gan pozitīvas, gan negatīvas sabiedrībā un ģimenēs notiekošās pārmaiņas globalizācijas kontekstā.

Sabiedrībā notiekošās pārmaiņas

Tab.Nr.2

Pozitīvās	Negatīvās
Informāciju tehnoloģiju attīstība	Zūd personiskais kontakts, palielinās cilvēku savstarpējā atsvešināšanās un vientulība
Attīstītajās valstīs iedibināti dažādi cilvēktiesību aizstāvības mehānismi	Cilvēktiesības netiek ievērotas, piemēram, ekspluatējot jaunattīstības valstu lēto darbaspēku.
Pieaug izglītības loma	Pieaug ielu bērnu skaits, bērnu, kas kavē skolu un iesaistās noziedzīgās aktivitātēs

Tirgus ekonomika un konkurence rada strauju attīstību un ir demokrātijas elementi	Daļa sabiedrības joprojām nespēj piemēroties konkurences prasībām, kas rada sabiedrības noslāņošanos
Seksuālā revolūcija	Seksuālā visatļautība
Robežu izžušana starp valstīm atvieglo ceļošanu, mācības, darba iespējas u.c.	Robežu izžušana rada draudus, ka valstī nekontrolēti var iebraukt cilvēki, kuriem ir noziedzīgi nodomi, attīstās cilvēku tirdzniecība

Kā redzam tabulā Nr.2 apkopotajā informācijā, pēdējo 10 gadu laikā ir parādījušās aktuālas un jaunas sociālās problēmas, kā sabiedrības noslāņošanās, ielu bērnu skaita attīstību un bērnu izdarīto likumpārkāpumu skaita palielināšanās noziedzību. Absolūti globāla problēma, kas skar Latviju, gan kā izcelsmes, gan tranzīta valsti, ir cilvēktirdzniecības paplašināšanās.

Ģimenē notiekošās pārmaiņas

Tab.Nr.3

Pozitīvās	Negatīvās
Vīrieša un sievietes vienlīdzības ģimenē un sabiedrībā	Mazinās cilvēku savstarpējās rūpes un atbildība vienam par otru, dzimumlomu sajukums
Būtiski mainās sievietes stāvoklis sabiedrībā, viņa kļūst ekonomiski neatkarīga	Feminisms, pārspīlēta ideoloģija
Mūžizglītības iespējas un profesionālās karjeras iespējas	Darbaholisms kaitē gan indivīda veselībai, gan cilvēciskajām attiecībām ģimenē un bērnu audzināšanā. Bieži tiek mainītas dzīves un darba vietas, kas rada papildus stresu un nestabilitāti ģimenē

Sabiedrībā dominē brīvu attiecību formas	Palielinās laulību šķiršanas, pieaug viena vecāku ģimeņu skaits, dominē oficiāli neregistrēta kopdzīve un daudzpartnerība

Kā redzam 3.tabulā, ģimenē notiekošās pārmaiņas sniedz atbildes uz daudzu sociālo problēmu cēloņiem riska ģimenēs. Arvien vairāk parādās sociālās problēmas tā saucamajās normālajās ģimenēs, kur nevar runāt par alkoholismu, vai citu deviantu uzvedību. Tieši darbaholisms un ģimenes kā vērtības izzušana ir bieži cēlonis jaunu sociālo problēmu attīstībai ģimenēs.

Bronfenbrendera ekoloģiskā modeļa (skat pielikumu nr.1) skatījumā secināms, kā ģimeni ietekmē nākamās sistēmas, veidojot socializācijas 4 slāņus.

MIKROSISTĒMA – sistēma, kas ietekmē bērnu katru dienu (ģimene, skola, brīvais laiks);

MEZOSISTĒMA – sistēma, kas nodrošina attiecības, piemēram: pašvaldība, policija, sociālie dienesti, brīvā laika iestādes, utt.

EKSOSISTĒMA – sistēma, kas atrodas ārpus bērna tiešās ietekmes, bet kura ietekmē divas augstākminētās sistēmas un kuru ietekmē abas minētās – TV, RADIO, popkultūra utt.

MAKROSISTĒMA – politiskais līmenis, likumu ievērošana un izpilde, izmaiņas politiskos lēmumos un sistēmā.

Katrā no minētajām sistēmā ir notikušas būtiskas izmaiņas, kas ietekmējušas gan sociālo problēmu attīstību, gan līdztekus šo problēmu risinājumu iespējas.

Uzdevums!

Katram dalībniekam individuāli pārdomāt un atzīmēt 5 raksturīgākās pozitīvās un negatīvās izmaiņas, kas skārušas viņa ģimeni gan nukleārā, gan paplašinātā kontekstā pēdējos 10 gados!

Darba grupā vienoties par 3 pozitīvām un 3 negatīvām tendencēm, kas ietekmējušas ģimeni visplašākajā nozīmē pēdējos 10 gados Latvijā!

Riska ģimeņu raksturojums un sociālās problēmas

Palielinās to ģimeņu skaits, kas nespēj vai nevēlās rūpēties par bērnu audzināšanu. Ģimenēs nereti valda depresija, vienaldzība, alkoholisms, narkomānija, pieaug vardarbības risks un veidojas kriminogēnas situācijas. Ģimenēs, kurās pastāv kāds no minētajiem riska faktoriem, veidojas disfunkcija ģimenes attiecībās. Neredzot risinājumu bezcerībai, ģimene nereti izvēlās destruktīvu ceļu. Ārējo faktoru ietekmei uz ģimeni ir graužošanas sekas. Nevienlīdzīgais sociālais stāvoklis veicina šo ģimeņu un bērnu sociālās izslēgtības risku sabiedrībā: bērnu sociālo izolāciju skolā un līdz ar to traucējumus bērnu garīgajā un fiziskajā attīstībā. Lielai daļai bērnu šajās ģimenēs netiek nodrošināta pietiekoša aprūpe, pilnvērtīgs uzturs, bērni dzīvo nelabvēlīgā sociālā vidē, kas robežojas ar vardarbības un noziedzības risku. Jāpievērš uzmanība tam, ka šajās ģimenēs aug un attīstās liels skaits bērnu, kas neiegūst pozitīvu dzīves pieredzi, bet pārņem ģimenē valdošās vērtības un uzskatus, pieredzi un priekšstatus par ģimeni. Tādējādi pastāv nopietns risks, ka bērniem pieaugot, tiks atražotas savu vecāku ģimeņu problēmas. Mūsdienu sabiedrībā ir aktualizējušās tādas sociālas problēmas, kā ielu bērni, pusaudži, kas nonākuši dažādu atkarību varā, pusaudžu noziedzība un citas problēmas, kas skar visu sabiedrību.

Raksturīgākie faktori, kas ietekmē riska ģimeņu multiproblēmu situāciju - bezdarbs, zemais izglītības līmenis, atkarības (alkoholisms, narkomānija, toksikomānija, azartspēles). Daudzas ģimenes līdz ar to nonāk bāriņtiesu nelabvēlīgo ģimeņu uzskaitē un ir lielā mērā atkarīgas no institūciju sniegtajiem pakalpojumiem, no profesionāļu prasmes risināt viņu problēmas.

Bāriņtiesās un pagasttiesās joprojām statistikas atskaitēs parādās definējums NELABVĒLĪGA ģimene.

Sociālā darba teorētiķi, balstoties uz ASV un citu valstu sociālā darba zinātnisko literatūru aizvien vairāk pielieto terminus: riska ģimene, sociālā riska un augsta sociālā riska ģimene.

Sociālā riska ģimeni raksturojošie faktori:

- ģimeni riska situācijā;
- abi vecāki nodarbināti;

- maza emocionālā saskare ar bērniem;
- bezdarbs;
- trūkums;
- izlikšana no dzīvokļa;
- jauktas laulības;
- sekta,
- vecāku izglītības trūkums;
- informācijas trūkums;
- atbalsta sistēmas trūkums;
- daudzbērnu ģimenes;
- viena vecāka ģimenes;
- ģimenes krīze – ģimenes locekļa zaudējums, bērna piedzimšana, slimība, kāds pensijā un / vai invalīds;
- u.c.

Augsta sociālā riska ģimeni raksturo:

- jebkura veida vardarbība ģimenē;
- jebkura veida atkarības problēmas;
- devianta un asociāla uzvedība;
- nelabvēlīgi bērnu audzināšanas apstākļi;
- bērnu izglītības un veselības pamešana novārtā;
- u.c.

Labklājības Ministrijas darba grupa „Priekšlikumu sagatavošanai vienotas valsts politikas darbam ar nelabvēlīgajām ģimenēm attīstības veicināšanai 2004.gadā” vienojās par šādu sociālā riska ģimenes definīciju:

Riska grupas ir visas tās grupas, kas pēc savas labklājības vai veselības stāvokļa un dzīves veida atrodas kritiskā situācijā un var būt bīstamas pašas sev vai citiem sabiedrības locekļiem. Riska grupām piemīt lielāka vai mazāka dezadaptācija un asociāla uzvedība. Tās atrodas tādās riska zonās, kuras visvairāk ietekmē nelabvēlīgi sociālie un bioloģiskie faktori (kriminogēnās grupas, piesārņota vide, fiziskie faktori, garīgo vērtību trūkums, alkoholisms, materiālo līdzekļu trūkums utt.) **Riska ģimene ir ģimene, kurā netiek**

nodrošināta bērna attīstībai labvēlīga vide, tajā skaitā emocionālās vajadzības, kā arī netiek apmierinātas bērna pamatvajadzības.

NOVĒRTĒŠANA – Sociālajā darbā ar sociālo gadījumu, tuvāk apskata problēmu, izprotot tās iemeslus un dinamiku. Veicot novērtēšanu noskaidro klienta sociālās, psiholoģiskas, fiziskās funkcionēšanas līmeni.

Īpaši neaizsargātiem klientiem vajadzības pārsvarā ir vienveidīgas, taču novērtēšana ir nepieciešama jebkurā gadījumā. Šeit svarīgi ārējie informācijas avoti (ģimene, institūcijas, ar kurām klientam ir / bija saistība).

Lai izprastu, vai problēmai piemīt sociālas problēmas pazīmes jānovērtē vajadzības, lai atbilstoši tam plānotu nepieciešamos sociālos pakalpojumus. Tās būtu:

1. mājvieta,
2. pārtika,
3. algots darbs,
4. nauda,
5. sadzīves priekšmeti,
6. audzināšanas un izglītības iespējas,
7. veselības aprūpe,
8. funkcionālas attiecības ar citiem cilvēkiem.

Tālāk novērtēšana un gadījuma plānošana caur problēmas definēšanas principu, arī mijiedarbības principu.

Analizēt īpaši svarīgos datus, nosakot, kuri no tiem ir ņemami vērā kā informatīvi.

Tad jāatbild uz 3 novērtējuma jautājumiem:

1. Kura ikdienas dzīves uzdevuma veikšanā ģimenei ir grūtības? **Ko ģimene cenšas paveikt?**
2. Kādas ir ģimenes locekļu mijiedarbības pazīmes, kad tie mēģina izpildīt šos uzdevumus? **Kas notiek faktiski, kad ģimenes locekļi mēģina to paveikt?**
3. Kā ģimenes locekļi neizpilda šajā uzdevumā tiem atvēlētos pienākumus? **Kādā veidā to kāds ģimenes loceklis izgāž?**

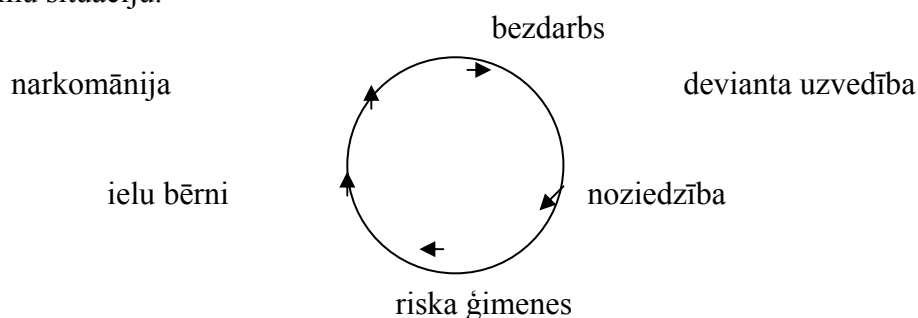
Svarīgi izprast cēloņus, faktus, kuri nosaka kādu parādību specifiku.

KAS IR? Atbilde aprakstīs jaunus faktus. Problēmas redzamā daļa, jeb sekas, to risināšana neatrisinās problēmu, tās likvidējot, to var izdarīt daļēji, vai uz laiku.

KĀPĒC TAS IR? Atbilde sniegs informāciju par jauno faktu cēloņiem. Cēloņi ir problēmas neredzamā daļa, kas nosaka redzamās daļas pastāvēšanu.

Tāpēc svarīgi ir šie divi jautājumi. Problēmas formulējumā ir jābūt šo cēloņu un seku mijiedarbības atspoguļojumam, kas dos profesionāļiem iespēju izvirzīt mērķus problēmas risināšanai.

Nenovērtētas un neatrisinātas problēmas rada jaunas, padziļina esošās un veido multi problēmu situāciju.

UZDEVUMS!

- Katrai grupai tiek iedalīti atšķirīgi 3 alfabēta burti. Izvēlieties un nosauciet vārdus, kas raksturo riska ģimeni izmantojot 3 alfabēta burtus, ar kuriem sākās vārdi. Veidojiet definīciju no izvēlētajiem vārdiem.
- Katram dalībniekam pastāstīt par vienu sociālo gadījumu ar kuru pašlaik praksē tiek veikts darbs.
- Vienoties grupā par vienu sociālo gadījumu, par kuru tiek apkopota informācija, izmantojot darba lapu.
- Mēģiniet atbildēt uz izvirzītajiem jautājumiem par pamatvajadzību nodrošināšanu un 3 novērtējuma jautājumiem!
- **UZMANĪBU!** Ievērot konfidencialitātes ētikas principus!

Sociālās kompetences modelis

Metodiskais materiāls speciālistiem izstrādāts Holandes un Krievijas zinātnieku un praktiķu sadarbībā, kas ilga 4 gadus, analizējot un adaptējot ārvalstu pieredzi Krievijā. Kopīgi apspriežot un pārbaudot metodiskos materiālus, apmācīja Ļubecki pilsētas institūciju speciālistus jaunām metodēm darbā ar riska grupas ģimenēm un bērniem.

Pie jauno metožu izstrādes ar bērniem un vecākiem autori ņēma vērā:

1. psiholoģiskās īpatnības bērniem dažādā vecumā un ar dažādu pieredzi;
2. starpprofesionāļu piesaisti (psihologs, soc.pedagogs, skolotājs, audzinātāju u.c.);
3. preventīvā darba nepieciešamību darbā ar bērniem un vecākiem (ģimeni kopumā);

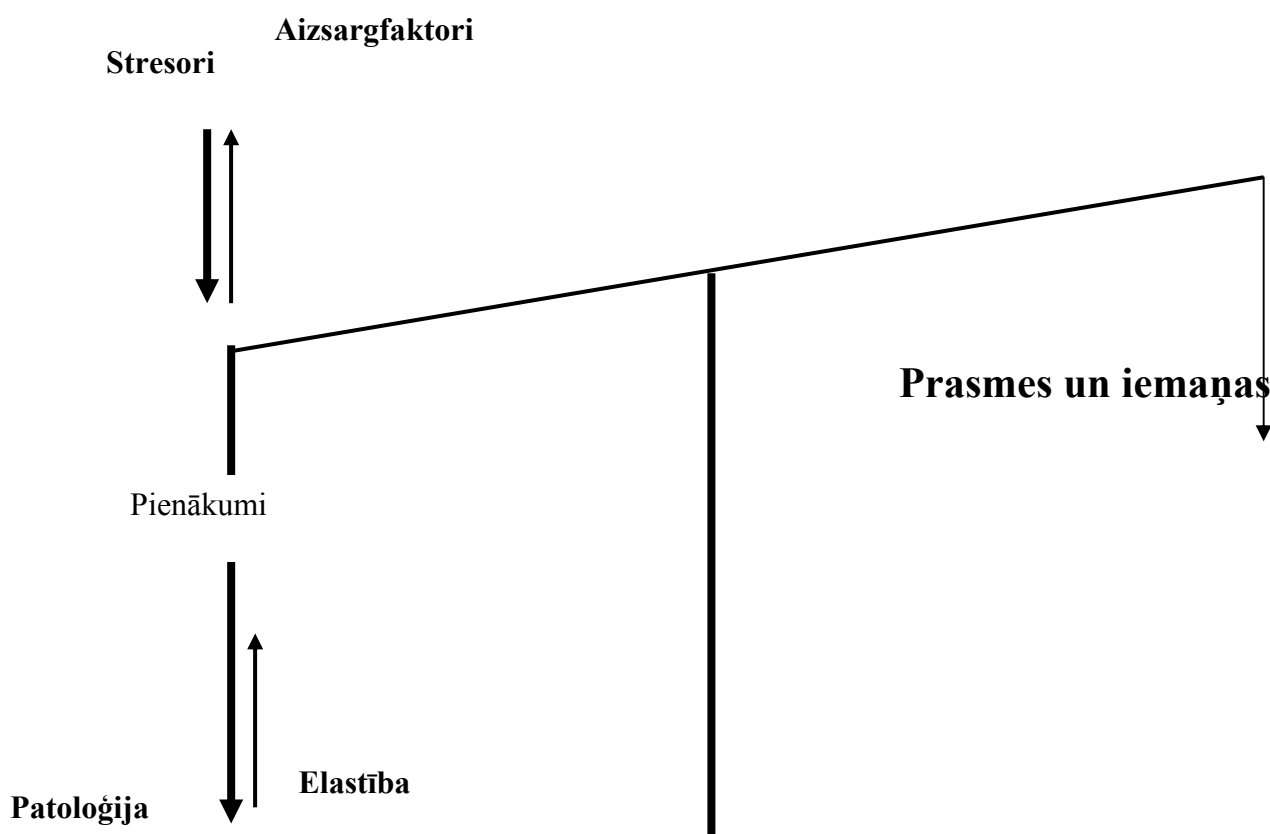
Mērķis sniegt psiholoģisko, pedagoģisko, sociālo, tiesisko u.c. palīdzību.

SOCIĀLĀ KOMPETENCE – līdzsvara stāvoklis. Kompetence ir pietiekama, ja indivīdam piemīt iemaņas, kas pietiekoši var nodrošināt to uzdevumu realizāciju ko indivīdam izvirza ikdienas dzīve. (Slot, 1988)

No attīstības psiholoģijas viedokļa ar sociālo kompetenci saprotot cilvēka iemaņas un prasmes, pietiekamām uzdevumu veikšanai attiecīgajā dzīves periodā. Kompetenci var raksturot efektīvas darbības modeļi. Efektivitāti var skatīt no attīstības viedokļa, apkārtējās vides ietekmes un arī kultūras kontekstā. (Masten, Coatsworth, 1995)

Ja attīstības uzdevumi ir pārāk sarežģīti vai to ir pārāk daudz kādā konkrētā laikā, līdzsvars varbūt izjaukts un cilvēks līdz ar to rīkojās nekompetenti. Tas pats notiek, ja cilvēkam nav pietiekamu zināšanu un prasmju.

Zīmējumā Nr.1 sociālā kompetence parādīta līdzsvarā ar attīstības uzdevumiem un nepieciešamo iemaņu līmeni / daudzumu. Vienlaicīgi parādīti faktori, kas pozitīvi ietekmē šo līdzsvaru (elastība un aizsargspējas), tāpat arī tie, kas var negatīvi ietekmēt un izjaukt līdzsvaru (stresori un patoloģija).

Kompetences modeļa elementi un to savstarpējā saistība

zīmējums Nr.1

PIENĀKUMI un UZDEVUMI, ko cilvēks sastopas ikdienas komunikācijā ar sabiedrību.

Šeit domāti dažādi uzdevumi vai pienākumi saistībā ar cilvēka ikdienas dzīvi:

- strādāt un/vai mācīties,
- pašaprūpe,
- komunikācija ar līdzcilvēkiem,
- risināt konfliktsituācijas līdzcilvēkiem u.c.

PRASMES un IEMAŅAS – tā ir uzvedības forma, kas nepieciešama, lai veiktu konkrētus uzdevumus. Iemaņas cilvēkam dod iespēju pildīt noteiktus uzdevumus. Cilvēkam piemīt kognitīvās, sociālās un praktiskās iemaņas.

UZVEDĪBA- t.i. viss, ko cilvēks dara, domā un jūt. Sociālajā darbā bieži lieto triādi – uzvedība, izziņa un emocijas (darīt, domāt un just). No teorētiskā viedokļa, šis pretnostatījums ir nepareizs, bet praksē, tas palīdz sociālajiem darbiniekiem pievērst uzmanību no dažādām pusēm uz cilvēka darbībai un rīcībai no dažādām pusēm.

Ar terminu **ELASTĪBA** – saprot cilvēka individuālās īpašības, kuras viņam palīdz veiksmīgi pielāgoties neskatoties uz risku un neveiksmēm. (Werner, 1994; De Wit u.c. 1995.) Sekojoši īpašību piemēri, kas palīdz cilvēkiem (t.sk. bērniem un pusaudžiem) būt mazāk uzņēmīgiem pret negatīvu ārējo ietekmi.

- Ticība sev (sajūta, ka grūtības ir pārvaramas);
- Pozitīvas personīgās īpašības (tieksme uz patstāvību, pozitīvs sevis veidols, adekvāts pašvērtējums);
- Prāts.

Ar **PATALOGIJU** mēs saprotam esošajā kultūrā nepieņemamu uzvedības veidu, kas izpaužas sekojoši:

- Ciešanas (bailes, sāpes vai bēdas pašam vai citiem);
- Nepietiekoši laba funkcionēšana un / vai palielināts risks sastapties ar ciešanām, nāvi vai brīvības zaudēšanu.

STRESA SITUĀCIJAS – tās ir situācijas, no kurām cilvēkam ir grūti atrast izeju un kuras negatīvi ietekmē viņa funkcionēšanu.

Tas varbūt:

- Mīļa cilvēka zaudējums, šķiršanās, atkārtota laulība;
- Hroniskas slimības;
- Stihiskas nelaimes, katastrofas;
- Ceļu satiksmes negadījumi un to sekas;
- Izkrišanu eksāmenā,
- Darba zaudējumu;
- Pakļaušana ilgstošiem psihiskiem draudiem;
- Seksuālā, fiziskā vardarbība un tās sekas.

Stress ir atkarīgs no tā, kāda veidā notikumi un apstākļi pārdzīvoti un interpretēti. Stresa situāciju uzkrāšana laika gaitā var novest pie problēmām, vai tieši pretēji radīt elastību.

AIZSARGFAKTORI – tie ir indivīda apkārtnes faktori, kas viņu aizsargā no riska un neveiksmēm. Piemēri (Wernwr,1994; De Wit u.c. 1995.):

- Svarīgs cilvēks, kurš dod dzīvei jēgu;
- Radu un tuvinieku atbalsts (labas savstarpējās attiecības);
- Pozitīva pieredze (dzīves, skolas, darba);
- Iesaistīšanās sabiedriskās organizācijās un cieša saistība ar tām (baznīca, klubi, sabiedrība utt.)
- Labas attiecības ar darba vai skolas biedriem u.c.

Kompetences modelis pilnībā neatspoguļo sarežģītos faktoros, kas ietekmē cilvēka dažādo uzvedību. Modelis ir orientēts uz vajadzību praksē sniegt sociālo, psiholoģisko u.c. palīdzību riska ģimenēm. Modelis ir apzināti un maksimāli vienkāršots, lai mēģinātu ne tikai pievērst sociālā darbinieka un citu speciālistu uzmanību problēmām un patoloģiskām situācijām, kas notiek pārāk bieži, bet arī virzīt uz klientu funkcionēšanu un stiprajām pusēm, kas modeli balsta.

Pastāv savstarpēja mijiedarbības ietekme sociālās kompetences modelī starp stresoriem un patoloģiju un aizsargfaktoriem un elastību. Nepietiekama kompetence izpildot uzdevumus, ko piedāvā dzīve, tai skaitā identitātes krīzes pusaudžiem u.c., var novest pie stresa un vēlāk pie patoloģijas, kas savukārt vēlākā dzīves periodā var

ietekmēt to, kā cilvēks izpilda citus dzīves uzdevumus. Piemēram - bērnu audzināšana.

To pašu var teikt par faktoriem, kas pozitīvi ietekmē kompetenci. Ja cilvēks savā dzīvē agri sāk rīkoties kompetenti, tad viņam piemīt pārliecība par sevi, ticība sev un plašas intereses.

Kompetences modeļa diagnostika

Ar diagnostiku mēs saprotam diagnozes uzstādīšanu un pārbaudi. Diagnoze, t.i. ir pieņēmums, kas skar ģimenes problēmas. Diagnozi uzstāda balstoties uz sarunām, novērojumiem un citu informāciju. Balstoties uz diagnozi tiek noteikta piemērotākā palīdzība adekvāti ģimenes vajadzībām.

Diagnostika, balstoties uz kompetences modeli, nozīmē, ka informācijas vākšana, analīze un mērķu uzstādīšana notiek balstoties uz 6 kompetences modeļa elementiem.

Kompetences un problēmu analīze

<i>kompetence</i>	<i>problēmas</i>
<i>Iemaņas .....</i>	<i>Pārāk grūti.....</i>
<i>Aizsargfaktori (soc.atb.) .....</i>	<i>Stresa situācijas .....</i>
<i>Elastība .....</i>	<i>Patoloģija .....</i>

Tab. Nr.4

Patoloģijas / problemātiskas uzvedības analīze. Pastāv vairākas iespējas. Var vadīties pēc informācijas izskatīšanas. Dažkārt ir iekārtota lieta. Var klientam uzdot jautājumus lai precizētu problēmu raksturu, nopietnību, biežumu, laiku, kad sākušās problēmas. Svarīgi iegūts priekšstatu par apkārtējiem faktoriem, kas ietekmē nevēlamas un neadekvātas uzvedības veidošanos.

Stresa situāciju analīzē nepieciešams atšķirt situācijas, kuras ir objektīvi stresainas un kuras tiek pieņemtas par tādām subjektīvi. Stresa situācijas noved pie spēcīgiem

pārdzīvojumiem un atstāj pietiekami nozīmīgas sekas gan cilvēka organismam, gan psihei.

Uzdevumu un prasmju analīze. Jautājumi, kas palīdz to noskaidrot:

- Vai cilvēks uzņemas uzdevumus atbilstoši savam vecumam;
- Vai uzdevumi nav pārāk grūti priekš viņa;
- Vai ir pietiekošas iemaņas šo uzdevumu veikšanai;

Var papildināt ar sekojošu informāciju:

- Apkārtējās vides faktori, kas ietekmē pozitīvi vai kavē uzdevumu veikšanu;
- Prasmes, kuras cilvēks izmanto, veicot konkrētus uzdevumus;
- Noskaidrot iespējas izmantot dotās prasmes citu uzdevumu veikšanai, šādā gadījumā šīs prasmes var nosaukt par stiprām prasmēm cilvēkam, tās akcentējot cilvēkam veidojas motivācija.

Elastības un aizsargfaktoru analīze. Iepriekš aprakstītais sociālās kompetences modelis bieži sniedz diezgan daudz informācijas par aizsargfaktoriem. Tomēr iegūt informāciju par aizsargfaktoriem un elastību nav viegli, jo cilvēks, vērojoties pēc palīdzības, bieži domā citās kategorijās. Viņam nereti ir vieglāk paskaidrot, kas viņam sāp, ko viņš jūt, nekā verbalizēt to, kas ar viņu ir noticis. Izrādās, ka dažreiz viņš nezina, ka / vai viņu ietekmē kāds atbalsts, cilvēki vai institūcijas. Cilvēki, uz kuriem ir kā viņš paļaujas un kas ir viņa aizsargfaktori, īstenībā nereti jāatzīmē kā „riskā kontakti”. Kompetences modelī ļoti svarīgi ietvert dzīves ceļa perspektīvu. Genogramma var palīdzēt kā palīg līdzeklis. Iepazīstoties ar dzīves gājumu, var iegūt ne tikai informāciju par uzdevumiem un prasmēm, bet arī par faktiem, kas var izgaismot stresorus, aizsargfaktorus, elastību un patoloģiju.

Kad kompetences modeli pielieto darbā ar riskā ģimeni kopumā, svarīgi noteikt sociālās kompetences līmeni katram ģimenes loceklim. Tālāk jānorāda savstarpējā mijiedarbība. Vecāku nekompetence dažkārt var izraisīt stresa situācijas. Patoloģija bērniem noved pie vecāku stresoriem, bet vecāku elastība var ietekmēt kā aizsargfaktors bērnus.

KOMPETENCES ANALĪZE – ļoti svarīgs palīglīdzeklis palīdzot bērniem un vecākiem. Tas dod iespēju izmantot ģimenes locekļu stiprās puses. Tālāk sekojošā analīzē kā piemērs izmantota pusaudža kompetences analīze:

- 1) Tikšanās reizēs (vācot informāciju) regulāri jautājiēt pusaudzīm (arī viņa apkārtējiem līdzcilvēkiem) par viņa dzīvi (skolu, sportu, brīvo laiku, ģimeni u.c.), ko viņš prot labi darīt, viņa stiprās puses – ar ko viņš var lepoties.
- 2) Novērojiet pusaudzi pēc iespējas vairāk dažādās situācijās, lai gūtu priekšstatu par iemaņām: kādi apkārtējie faktori ietekmē nevēlamas/neadekvātas uzvedības veidošanos, kā arī pie novirzēm no vēlamās / adekvātās uzvedības.
- 3) Veidojiet pirmkārt priekš sevis kompetences analīzi: sadaliet lapu pa vertikāli divās daļās: kreisajā pusē ierakstiet pēc iespējas vairāk pusaudža stiprās puses (iemaņas, elastības, sociālo atbalstu, iespējas tā sniegšanā utt.), labajā - problēmas, ar kurām pusaudzīm nākas sastapties (pārāk lieli uzdevumi, pataloģija, stresa faktori utt.).
- 4) Koncentrējiet kompetences analīzi uz vienu vai vairākiem uzdevumiem, pie kuru izpildes parādās problēmas vai ar kuriem būtu jāstrādā (atkarībā no konkrētā treniņa mērķa).

Šeit jāpievērš uzmanība tam, ar kādiem uzdevumiem sastopas pusaudzis dotajā brīdī. Lai to noskaidrotu, izmantojiet sekojošus jautājumus:

- Kādi uzdevumi pievienojas iespējamā jaunā dzīves / darba situācijā;
- Kādas iemaņas pusaudzis apguvis (parādījis) attiecībā pret šiem uzdevumiem;
- Kādas ir viņa stiprās puses;
- Kādas iemaņas šo uzdevumu izpildi pusaudzis vēl nav apguvis (parādījis);
- Kādas ir esošās iemaņas;
- Kāda ir elastība un/vai sociālais atbalsts, ko var izmantot šajā situācijā.
- Kādas var būt rekomendācijas rīcībai;

Izdarot detalizētāku balansa (līdzsvara) analīzi starp iemaņām un uzdevumiem pildot konkrētu uzdevumu, patstāvīgi jāizmanto pusaudžu stipro pušu apskate (skat. 3.punktu skatīt). Pusaudža stiprās puses attiecībā pret vienu pienākumu var izmantot

problēmu risināšanā saistībā ar citiem pienākumiem. Kompetences analīzi var papildināt ar jautājumiem, kas saistās ar pataloģiju (krīzi), elastību, stresu, un aizsargfaktoriem –

- Ar kādām pataloģijām un/vai stresiem pusaudzis sastopas patlaban;
- Kādu kopējo iesaisti tas atstāj, kā ietekmē, atsevišķu uzdevumu izpildi;
- Vai ir palīdzošie faktori, kādi tie ir;
- Kādi aizsargfaktori vai elastības aspekti var tikt aktivizēti, lai īstenotu konkrētu uzdevumu izpildi.

Uzdevums darbam grupā!

Izmantojot teorētiskos piemērus par 6 kompetences elementiem un kompetences un problēmu tabulu Nr.4, analizēt katra sociālā gadījuma dalībnieku (ģimenes locekļu) sociālo kompetenci, to savstarpējo mijiedarbību.

Pēc iespējas vairāk, katram no problēmas dalībniekiem atklāt stiprās puses, kā arī identificēt stresorus un patoloģijas, kā riska faktoros!

Riska faktoru kritēriju novērtēšanas teorētiskais izklāsts

Vienīgais saprātīgais cilvēks ir mans drēbnieks.

Viņš katru reizi nomērī mani no jauna.

Visi pārējie turpina turēties pie sava viedokļa.

(Džordžs Bernards Šovs)

Nav tādas sabiedrības, kurā nepastāvētu vardarbība. Arī Latvijā tā vienmēr ir pastāvējusi, bet pēdējā laikā kļuvusi par aktuālu sociālo problēmu, gan ikdienas sarunās, gan plašsaziņas līdzekļos, gan speciālistu un profesionāļu uzmanības lokā nonāk informācija par vardarbības pret bērniem gadījumiem.

- Pirmssākumos par vardarbības pret bērnu cēloņiem tika uzskatīta vecāku psihopatalogija;
- Vēlāk uzmanība tika pārnesta uz sociālo situāciju, uzskatot, ka riska faktori slēpjas sociālajā izolācijā un vecāku vērtību sistēmā, kura arī ir par pamatu vardarbīgai attieksmei pret bērnu;
- Vēlāk zinātnieki noteica riska faktoros indivīda, ģimenes un sabiedrības līmenī un pierādīja, ka nevis viens faktors, bet to savstarpējā mijiedarbība veicina vardarbību pret bērnu;
- Kā svarīga detaļa ir minēts fakts, ka kāda no riska faktoriem esamība nenozīmē vardarbības esamību, bet visticamāk norāda uz tās iespējamību.
- Vairāki pozitīvi faktori (sociālās prasmes u.c.) samazina riska faktoru ietekmi.

Vardarbība pret bērnu definējama kā īslaicīga vai ilgstoša iedarbība uz bērnu, kas ir kaitīga viņa dabiskajai fiziskajai un psihiskajai attīstībai un labklājībai.

Vardarbību pret bērnu nepieciešamas uztvert:

- Kā sociāli nelabvēlīgu parādību, kuru nosaka indivīdu, sociālo grupu un sabiedrības apstākļu kopums un kuras izpausmē ir deformēta bērnu attīstība;
- Kā indivīdu fizisku, psihoemocionālu, seksuālu, materiālu, informatīvu vai citādu vardarbīgu aktu, kas nodara kaitējumu bērna normālajam augšanas un attīstības procesam. A.Vilks 2001. Bērns un kriminalitāte

Vardarbības veidi :

- Pamešana novārtā,

- Emocionālā vardarbība,
- Fiziskā vardarbība,
- Seksuālā vardarbība.

BĒRNA PAMEŠANA NOVĀRTĀ

Ja bērns netiek pilnvērtīgi ēdināts, medicīniski aprūpēts, neapmeklē skolu, tad viņš fiziski un emocionāli regresē. Tās ir ārēji visredzamākās pazīmes, pēc kurām var pamanīt, ka ar bērnu ilgstoši neviens nerūpējas un ģimenē kaut kas nav kārtībā. L.Balode „Diena” 23.12.03.

Bērna pamešana novārtā ilgu laiku netika izdalīta kā atsevišķa vardarbības forma un bieži tā tika apvienota ar cietsirdīgu attieksmi pret bērnu. Kā sociāla problēma bērna pamešana novārtā tika atzīta 19.gs. beigās lielā daļā rietumu pasaules industriālās revolūcijas laikā. Tas sākās ar pamesto bērnu aprūpi un beidzot ar pirmajām bērnu tiesību aizsardzības biedrībām un pirmajiem bērnu aizsardzības likumiem.

Bērna pamešana novārtā ir viens visizplatītākajiem vardarbības pret bērnu veidiem, kas jāskata kā neadekvātas uzraudzības (audzināšanas) veids, ko speciālisti var konstatēt tuvākā saskarsmē ar bērnu. Parasti tie ir mediķi, pedagogi, policijas darbinieki, radi, kaimiņi u.c., kas ziņo institūcijām (Sociālajam dienestam vai bāriņtiesai) par novārtā pamestiem bērniem.

Teorētiskajā literatūrā **bērna pamešana novārtā tiek iedalīta:**

- **Fiziska pamešana novārtā;**
- **Izglītības pamešana novārtā;**
- **Emocionālā pamešana novārtā;**
- **Medicīniskā pamešana novārtā.**

Fiziska pamešana novārtā

Viens no biežākajiem vardarbības pret bērnu veidiem.

Raksturīgākais -

- **bērna atstāšanas bez uzraudzības vai nepietiekama uzraudzība**
- **bērna vai vecāku aiziešana no mājām,**
- **nepietiekams, nepilnvērtīgs uzturs,**

- **novēlota palīdzība vai atteikšanās to sniegt fizisku ievainojumu (ievainojumi, sasitumi, apdegumi) gadījumos,** tādējādi nepietiekami nodrošinot bērna fizisko un emocionālo vajadzību apmierināšanu, kā arī bērnu drošību, kas var veidot bērnam zemu pašvērtējumu, kā sekas var ietekmēt visu dzīvi.

Bērna ilgstoša pamešana vienatnē, kad bērns tiek atstāts bez uzraudzības no bērna aprūpētāju puses:

- neinteresēšanās par bērnu, kamēr viņš atrodas citu cilvēku aprūpē,
- bērns ilgstoši atstāts mājās viens,
- bērns klaiņo (ielu bērni).

Bērniem ir nepieciešama nepārtraukta pieaugušo uzraudzība līdz skolas vecumam, pretējā gadījumā var notikt nelaimes gadījumi, kam seko traumas, pat letāli gadījumi. Pieaugušo nevērtība un neuzmanība provocē nelaimes – ķīmiskas vielas, medikamenti, sērskociņi, asi priekšmeti, elektrības kontakti un ierīces, vaļā atstāti logi, karsta ūdens trauki utt., kas apdraud bērna drošību.

Ilgstoši pamestos bērnus vienatnē var raksturot sekojošas pazīmes:

- patstāvīga bada sajūta, bērns zog ēdienu;
- bērnam ir mazs svara pieaugums, kas palielinās, ja tiek saņemts vecumam atbilstošs uzturs;
- regulārs nogurums un pasivitāte, bērns var aizmigt nodarbību laikā;
- nevēlēšanās kontaktēties ar citiem, noslēgti sevī;
- novalkātas, netīras drēbes;
- neattīstīta valoda un kustības;
- bieži skolas kavējumi

Fizisko pamešanu novārtā var ietekmēt –

- zems vecāku intelekts,
- psihiska slimība,
- vecāku bērnībā pārciesta vardarbība,
- vecāku atkarības problēmas,
- agresīva, sadistiska personība,

- vecāki jūtās nomākti, sociālekonomisko apstākļu ietekmē nespēj pienācīgi aprūpēt un audzināt bērnus.

Emocionālā pamešana novārtā

Bērna emocionālo vajadzību neapmierināšana, kas ietver –

- laulāto (vecāku) vardarbība vienam pret otru bērna klātbūtnē,
- rosināšana bērnam lietot alkoholu vai narkotikas,
- nepietiekama vai neesoša psiholoģiskā uzraudzība,
- konstants pieķeršanās trūkums no vecāku puses.

Pētījumi liecina, ka visdramatiskāk bērna attīstību ietekmē tieši emocionālā nerūpēšanās par bērnu. Parasti vecāki mierina un atbalsta bērnu, kad tas ir nelaimīgs vai jūt sāpes un vēlāk bērns pats iemācās regulēt savu emocionālo dzīvi. Vecāki, kuri noraida bērnu, nepievērš tam uzmanību, pirmkārt jau emocionālajā jomā, atstāj bērnu vienatnē ar nepārvaramām negatīvajām emocijām. Nenodrošinot pozitīvas emocijas vecāki nespēj sniegt bērnam emocionālo atbalstu un drošības sajūtu, līdz ar to bērns neiemācās pats regulēt savu emocionālo dzīvi, kas negatīvi tālāk ietekmē viņa attīstību.

Emocionālās dzīves traucējumi izpaužas –

- **emocionālā nestabilitāte** t.i. plašas jūtu svārstības no pozitīvām uz negatīvām ir raksturīgas bērniem, kuriem ir bijusi nepastāvīga un neregulāra aprūpe;
- **emocionālā vienaldzība** un depresija stāvokļi ir raksturīgi novārtā pamestiem bērniem, viņi neizjūt un neizrāda ne pozitīvas, ne negatīvas jūtas;
- **negatīvo jūtu pārsvars pār pozitīvajām** raksturīgs bērniem, kuri izjutuši cietsirdīgu attieksmi, viņi reti izrāda pozitīvas emocijas, pamatā viņi demonstrē dusmas, niknumu, bailes, uztraukumu un grūtības rada sarunas par savām izjūtām.

Medicīniskā pamešana novārtā

Medicīniskā pamešana novārtā ir nepietiekama atbilstošas medicīniskās aprūpes nodrošināšana, neskatoties uz materiālo nodrošinājumu, kas izpaužas –

- netiek veiktas bērna vecumam atbilstošas profilaktiskās apskates un potes;
- vecāki atsakās vai izvairās veikt medicīniskus izmeklējumus un procedūras;

- bērnam netiek nodrošināti ārsta izrakstītie medikamenti;
- bērnam apzināti tiek doti medikamenti un to devas, kas neatbilst bērna slimībai un ārstēšanai;
- nopietnu traumu gadījumos vecāki nemeklē mediķu palīdzību;
- vecāki nepievērš uzmanību bērna sūdzībām par veselības stāvokli un savlaicīgi nemeklē mediķu palīdzību;
- vecāki aiztur tradicionālās medicīniskās palīdzības sniegšanu reliģisku aizspriedumu dēļ.

Izglītības pamešana novārtā

Izglītības pamešana novārtā – bezdarbība un atbalsta trūkums bērnam izglītības iegūšanas procesā, kas noved pie nepietiekamas attīstības un izpaužas, kā:

- bērns bieži nokavē mācību sākumu;
- bērns bieži neierodas uz mācībām;
- vecāki izvairās no satikšanās ar skolotājiem, un nevēlas ar tiem sadarboties;
- vecāki liek bērniem palikt mājās, lai pieskatītu mazākos bērnus ģimenē, vai lai veiktu kādu darbu;
- vecāki nerūpējas par iespējām attīstīt bērna spējas (talantus)
- vecāki neinteresējas par bērna sekmēm un problēmām skolā.

Līdz ar to izglītības pamešana novārtā izraisa nepietiekamu nepieciešamo pamatiemaņu un zināšanu apguvi, atskaitīšanu no skolas un/ vai būtiski ietekmē neatbilstošas uzvedības attīstību. Nereti tālāk skolas kavējumi kļūst par cēloni konfliktiem ar skolotājiem un tas savukārt rada bailes no skolas.

RISKA FAKTORI, KAS IETEKMĒ VARDARBĪBU ĢIMENĒ

Vardarbību ģimenē var provocēt dažādi faktori, ģimenes attiecību problēmas, ģimenes locekļu zems pašvērtējums, negribēti bērni, sociāliekonomiskie apstākļi. Stabilitāte un drošība ģimenē samazina dažādu faktoru radītā stresa ietekmi un ģimenes locekļi spēj izmantot adekvātas metodes dažādu grūtību pārvarēšanai.

Riska faktori –

- sociāliekonomiskie,
- saistīti ar ģimenes struktūru un ģimenes saskarsmes modeļiem,

- bērna personība kā vardarbību provocējošs faktors,
- vecāku personība kā vardarbību provocējošs faktors.

Sociālekonomiskie riska faktori

- zemi ienākumi un patstāvīgs naudas trūkums rada spriedzi, jo nevar nodrošināt pamatvajadzības;
- bezdarbs – strādājošas mātes ir mazāk vardarbīgas;
- liela ģimene – pieprasa daudz emocionālo un fizisko resursu;
- jauni vecāki – pirmā bērna piedzimšanai savienojoties ar vecāku nenobriedušo personību, zemu izglītības līmeni un profesionālo sagatavotību tālāk provocē negatīvu sociālekonomisko stāvokli ģimenē;
- nepilna ģimene- nepietiekošs materiālais stāvoklis;
- dzīvojamā platība – pārapspiedošība rada papildus spriedzi, nav iespējas būt vienatnē, tad seko vardarbība, lai atbrīvotos no spriedzes;
- sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu nepietiekamība.

Riska faktori, kas saistīti ar ģimenes struktūru

un ģimenes saskarsmes modeļiem

- Viena vecāka ģimenes – nepietiekoši finansu resursu, brīvā laika trūkums, grūtības sadalīt uzmanību starp bērniem utt.
- Konfliktējošas vai vardarbīgas attiecības ģimenē – savstarpēji vardarbīgi vecāki var būt vardarbīgi arī pret bērniem, jo nav prasmju risināt konfliktsituācijas ar adekvātām un nevardarbīgām metodēm
- Problēmas laulāto starpā (seksuālā neapmierinātība, emocionālā atbalsta trūkums) – atbalsts, ko sieviete saņem no partnera, ietekmē viņas, kā mātes labsajūtu un attieksmi pret bērnu, pretējā gadījumā bērniem trūkst maiguma un grūti veido tuvas attiecība;
- Paaudžu pārmantojamība – vecāki, kuri pārcietuši vardarbību savā ģimenē, biežāk kļūst par varmākām. Vecāki – upuri kopš bērnības apguvuši agresīvas uzvedības stilu un atkal tā ir vienīgā alternatīva konflikta situāciju risināšanai. Šiem vecākiem ir zems pašvērtējums, bieži cieš no ikdienas stresa, grūtības veidot tuvas attiecības, jo īpaši ar bērniem, bērnības traumatiskā pieredze

samazina vecāku kompetenci, atkārtoti savu vecāku uzvedības modeli, ko raksturo bezierunu pakļaušanās prasība, augstas prasības, vardarbīgi soda veidi utt.. Vecākiem izdodas pārraut apburto loku, ja ir bijis emocionāls atbalsts no kāda pieaugušā bērnība vai sava partnera.

- Emocionālā un fiziskā ģimenes izolācija – izpaužas kā sociālo kontaktu neesamība, formālā un neformālā atbalsta trūkums. Sociālā atbalsta kvalitāte ir nozīmīgāka kā kvantitatīve.

Bērna personība kā vardarbību provocējošs faktors

Bērna rakstura iezīmes, agresīva bērna uzvedība, īpašas vajadzības, kuras vecākos rada neapmierinātību, stresu vai kaitina viņus, kam var sekot vardarbība. Svarīga vecāku izpratne, spējas saprasties, vadīt stresa situācijas pielietojot adekvātas metodes.

Augsts risks kļūt par vardarbības upuri –

- Negribīgiem bērniem, bērniem, kuri dzimuši pēc iepriekšējā bērna nāves,
- Daudzbērnu ģimeņu bērniem, kur ir maza vecuma starpība,
- Bērniem ar iedzimtiem vai iegūtiem fiziskiem defektiem, zemu intelektu vai smagiem veselības traucējumiem,
- Bērniem ar uzvedības traucējumiem (hiperaktivitāte, miega traucējumi, enurēze utt.),
- Bērniem ar sliktām sociālajām iemaņām,
- Bērniem, kuru iznēsāšana un dzemdēšana mātei bijusi grūta,
- Bērniem, kuri no mātes bijuši šķirti pirmā dzīves gada laikā .

Vecāku personība kā vardarbību provocējošs faktors

- Vecāku personības īpatnības – vardarbības risks pieaug, ja vecākiem piemīt psiholoģiskās īpatnības – frigiditāte, tieksme dominēt, ātra sakaitinātība, īpaši, ja bērnam ir provocējoša uzvedība, zems pašvērtējums un empātijas līmenis, zema noturība pret stresu, emocionālā labilitāte, agresivitāte, aizdomīgums;
- Vecāku negatīva attieksme pret citiem cilvēkiem un neadekvātas sociālās gaidas (vēlmes) attiecībā pret bērnu – vecāki bērna uzvedību vērtē kā spēcīgu stresa

izraisītāju, vienmēr ir neapmierināti un slikti jūtās, nelaimīgi, neapmierināti ar savu ģimenes dzīvi, pastāvīgi izjūt stresu;

- Zems sociālo iemaņu līmenis – vecākiem trūkst prasmju vadīt sarunas, risināt konfliktus, problēmas, lūgt palīdzību, tad var sākt darboties psiholoģiskās aizsardzības mehānisms – tiek noliegta problēma, lai nebūtu jālūdz un jāsaņem palīdzība.. Vardarbību pret bērniem uzskata kā ģimenes noslēpumu, to neapspriež, jo tas izsauc bailes, apvainojumus, kaunu, vainas sajūtu;
- Vecāku psihiskā veselība – vecākiem piemīt izteiktas psihiskās novirzes, nervozitāte, tieksme uz depresijām un suicīdu, kas palielina vardarbības risku attiecībā pret bērniem;
- Vecāku atkarības (alkoholisms un narkomānija) – rada dažādas psihofarmakoloģiskas problēmas un afektīvus stāvokļus, agresivitāti, hiperseksualitāti, koordinācijas traucējumus, nespēju kontrolēt savu uzvedību, personības izmaiņas;
  - Veselības problēmas – patoloģiska vai pārtraukta grūtniecība, smagas dzemdības, kas ietekmē sievietes nervu sistēmu un uzņēmīgu pret stresu;
  - Vecāku iemaņu un vecāku sajūtas trūkums - tas raksturīgi jaunajās ģimenēs, vecākiem ar garīgās attīstības traucējumiem, vai garīgi slimajiem. Vecāki bieži ir nervozi, pastāvīgi izjūt bailes, ka nespēs tikt galā ar bērnu aprūpi. Vecākiem ar neiropsihiskiem traucējumiem biežāk ir trauksme un neuzticēšanās sev. Jaunajiem vecākiem ir grūti uzņemties atbildību. Traucē zināšanu trūkums par bērnu attīstību un audzināšanu, kā rīkoties ja bērns vai vecāki ir agresīvi. Neprot novērtēt bērna prasmju līmeni, izvirza bērnam neadekvātas prasības, izmanto autoritatīvas audzināšanas metodes, ko uzskata par uzvedības korekcijas metodi. Nav alternatīvu audzināšanas metožu, bērns ir radīts lai apmierinātu vecāku emocionālās vajadzības, bērnam jābūt paklausīgam, iejūtīgam, maigam, saprotošam utt. Līdz ar to atbildība par bērna problēmām gulstas uz viņiem pašiem, pieaugušo lomai netiek piešķirta nozīme.

Vienkāršākais modelis, kā novērtēt situāciju ģimenē var tikt skatīts Maslova vajadzību hierarhijas trīsstūrī. Ja nebūs apmierinātas cilvēku fizioloģiskās vajadzības, grūti realizēt pašīstenošanos.

Vajadzība pēc pašīstenošanās

Vajadzības pēc pašcieņas

Vajadzība pēc piederības un mīlestības

Vajadzība pēc drošības

Tā kā gandrīz neviens no mums nav ideāls, grūti viennozīmīgi noteikt robežu, katrs gadījums ir individuāls, tad arī ir jāidentificē, kad var iejaukties sociālais darbinieks vai bāriņtiesas speciālists vai citi profesionāļi.

Var izvērtēt –

- Kvantitatīvo aspektu kādā no faktoriem (cik bieži neapmeklē skolu, ārstu un tml.)
- Cik faktori vienlaicīgi netiek pildīti (bērns kavē skolu, nepietiekošs uzturs, nav potēts, nepiemērots apģērbs un tml.)

Uzdevums !

Analizēt sociālo gadījumus, izmantojot riska faktoru novērtēšanas kritērijus:

- *Noteikt bērna raksturojumu un raksturīgākos riska faktoros*
- *Noteikt aprūpētāju raksturojumu un raksturīgākos riska faktoros*
- *Identificēt bērna un aprūpētāju attiecību riska faktoros, vides un sociāli ekonomisko faktoru ietekmes riskus*
- *Novērtēt riska faktoru kvantitatīvo aspektu*

*DIEVS dod man dvēseles mieru un prātu
samierināties ar to, ko es nespēju mainīt;
Drosmi mainīt to, ko es spēju, un gudrību,
atšķirt vienu no otra...*

(K. Vonneguts)

Riska ģimeņu novērtēšanas kritēriju izmantošana lēmumu pieņemšanas procesā

Deivids M. Kūpers un Deivids Bols darbu ar ļaunprātīgu bērnu izmantošanu (vardarbībā cietušu bērnu) nosauc par “risku”. **Autori runā par “riskā bērniem” un sociālajiem darbiniekiem, kas uzņemas risku, lemjot par visu, kas attiecas uz viņu aprūpē vai pārraudzībā esošiem bērniem.** Pētījumi par vardarbību pret bērnu ir saistīti ar sociālā darba kvalitātes un riska atkārtotu izvērtēšanu, sevišķi tas attiecas uz aizbildnības dibināšanas jautājumiem. Dažādā literatūrā un pētījumos ir mēģināts noskaidrot tos faktorus, raksturīgākās pazīmes, situācijas un veidus, pēc kuriem varētu noteikt, vai bērns tiek pakļauts riskam piedzīvot vardarbību. **Atņemot vecākiem aprūpes tiesības un ieceļot aizbildni, bāriņtiesas/pagasttiesas darbiniekiem adekvāti jāspēj novērtēt, vai bērns tiks maksimāli pasargāts no atkārtotas vardarbības piedzīvošanas aizbildņa ģimenē.**

Praktiskās darba pieredze pierāda, ka “risks un to skarošie lēmumi ir kļuvuši par sociālā darba galvenajiem jautājumiem. Pēc tam, kad tiek identificēta riska pakāpe, speciālistam priekšā stāv sarežģīts process, kurā identificētā riska pakāpe tiek salīdzināta ar dažādiem citiem faktoriem. Tieši šis process ir tas, uz ko koncentrējas viss sākotnējais darbs un to nav iespējams pilnīgi noteikt ar kādu noteikumu vai direktīvu palīdzību. Kā atklāj daudzi pētījumi, bez zināšanām par šo procesu pastāv iespēja, ka lēmumi, kas skar riska bērnus, visticamāk tiek pieņemti balstoties uz subjektīvu vērtību izpratni, personīgo attieksmi un pat uz optimismu”.

Sevišķi tas būtu attiecināms uz alternatīvās ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanu bērniem, kad par aizbildņiem tiek iecelti bērnu vecvecāki, vai citi tuvi radnieki ar lai bērnam saglabātu ģimeniskās saites, pietiekami neizvērtējot pastāvošos riskus, ka bērns var piedzīvot atkārtotu vardarbību, šoreiz jau aizbildņa ģimenē. Priekšstats par risku ir sarežģīts, taču to ir iespējams analizēt. Priekšstatus par **risku** sniedz **dažādas definīcijas:**

1. Risks attiecas uz relatīvi iespējamu negatīvu iznākumu (nevēlamus notikumus).
2. Iespējamība attiecas uz relatīvu iznākuma ticamību.
3. Nedrošība attiecas uz riskam pakļautas personas subjektīvu reakciju.
4. Briesmas attiecas uz eksistējošu faktoru (kādu darbību, notikumu, trūkumu vai realitāti), kas ievieš iespēju vai palielina nevēlamu iznākuma varbūtību.
5. Draudi attiecas uz situāciju, kad indivīds baidās no riskam pakļautā iznākuma, kas varētu izrādīties zaudējums, vai ko iesaistītā persona saista ar sagaidāmu zaudējumu.
6. Riska uzņemšanās notiek tad, ja indivīds apzinās risku, ja iespējamie zaudējumi ir neatgriezeniski, un, ja risku uzņemas, cerot uz relatīvu ieguvumu (vai mazākiem zaudējumiem).

Katrs no šiem terminiem, kas raksturo risku, savā ziņā ir subjektīvs, tie ir jāsaista ar pašu procesu, neuztverot tos kā atsevišķas vienības. Pieņemot lēmumu profesionāli balstās uz vislabāko iespējamo novērtējumu, tomēr, kā norāda autori seko “nedrošības” periods par iznākumu, kurš varētu ietvert dažāda veida zaudējumus. Autori aplūko vardarbības riskus, kas saistās gan ar ģimenes statistiskiem faktoriem – ģimenes vēsturi, iespējamiem traucējumiem aprūpē, kurus atpazīst caur zināšanām par pagātni, gan situatīviem faktoriem, kad stresa ietekmē vecāki, kas dara pāri saviem bērniem, tajos var saskatīt savu pašu izjūtu un vajadzību simbolu, līdz ar to viņi ierobežo bērnu kā augošās personas autonomiju. Tiek izdalīti vēl papildus faktori iespējamo briesmu sarakstā:

- atbalsta pakalpojumu trūkums;
- uzraudzības un novērošanas trūkums;
- starpprofesionālas saskarsmes neveiksmes;
- neskaidri konsilija lēmumi;
- citu sociālā darba lietu radīts apjukums;
- sociālā darbinieka paša stress;
- politiskas/politikas izmaiņa pakalpojumu aģentūrās;
- sabiedriskā viedokļa izmaiņas;
- sociālā darba filozofija vai ideoloģija .

Deivids M. Kūpers un Deivids Bols izdala ar sociālo darbinieku asociētos **riska faktoros**, kas ietver situacionālās briesmas, kuras var attiecināt arī uz ģimenēm:

- neadekvāta ģimenes uzraudzība;
- bērnam draudošo briesmu noliegums;
- nepamanīti nozīmīgi brīdinājuma signāli;
- slikta saskarsme ar citiem darbiniekiem;
- pārmērīga pakļaušanās citu darbinieku viedoklim;
- trūkst zināšanu par ģimenēm un bērniem;
- trūkst zināšanu par nelabvēlīgas vides ietekmi uz ģimeni;
- pārliels optimisms attiecībā uz atsevišķām ģimenēm.

Lēmuma pieņemšana

1. ATBILSTĪBAS PĀRBAUDE

Tā nosaka, vai tiks uzsākta lieta, vai tiks informēti speciālisti (bāriņtiesa, policija u.c.)

Atbilstības pārbaudē jautā:

- ✓ Vai par vardarbībā cietušā / novārtā pamesto bērnu sniegtā informācija ir patiesa?
- ✓ Vai pastāv reāli bērnu apdraudoši riska faktori?
- ✓ Vai iespējamais varmāka ir kāds no bērna aprūpētājiem?
- ✓ Vai bērnu nepieciešams ievietot kādā no institūcijām?

2. SĀKOTNĒJĀ RISKU NOVĒRTĒŠANA

Tiek pielietota, lai noteiktu risku faktoros, kā arī laiku tiešam kontaktam ar bērnu.

3. DROŠĪBAS NOVĒRTĒŠANA

Kādi drošības pasākumi jāveic nekavējoties, ja bērns netiek ievietots ārpusģimenes aprūpē?

Drošības novērtēšana nepieciešama situācijas tūlītējai risināšanai un lēmumu pieņemšanai par bērna drošību mājās. Tas kalpo situācijās, kad bērns ir pakļauts tūlītējiem nopietniem pārdzīvojumiem un iespējamai vardarbībai.

4. DROŠĪBAS PLĀNS

Kā nodrošināt bērna drošību mājās?

Drošības plāns ir obligāts, ja drošības novērtēšanā parādījās iepriekšminētie draudi un bērns joprojām atrodas mājās. Drošības plānā ņem vērā visus drošības aspektus, kas tika konstatēti novērtēšanā. Drošības plāna realizācijā tiek iesaistīta visa ģimene, piešķirot katram tās loceklim kādu lomu, kas palīdzētu nodrošināt bērna drošību. Drošības plānam ir jābūt sastādītam 2 dienu laikā pēc tikšanās ar informētāju un bērnu visos gadījumos, kad ziņojums ir bijis ārkārtējs un/vai tas atbilst risku faktoriem, kuri apzīmēti ar “4” vai “5” (skatīt Kritēriju rokasgrāmatu riska faktoru novērtēšanā). Drošības plānam jābūt izstrādātam 10 dienu laikā pēc tikšanās ar informētāju un bērnu, ja ziņojums atbilst risku faktoriem, kuri apzīmēti ar “3” (skatīt Kritēriju rokasgrāmatu riska faktoru novērtēšanā).

5. RISKĀ FAKTORU IZMEKLĒŠANA

Kāda ir riska pakāpe izmeklēšanas laikā?

- ✓ Novērtē riska faktorus, kas norāda uz iespējamo vardarbību nākotnē,
- ✓ Novērtē iespējamās risku mazinošos faktorus,
- ✓ Palīdzības plāns tiek veidots, lai pēc iespējas mazinātu riskus.

6. RISKĀ FAKTORU PĀRVĒRTĒŠANA

Vai riska pakāpe ir mainījusies?

Riska faktoru pārvērtēšana veicama katrus sešus mēnešus, lai apzinātu iespējamās izmaiņas.

7. ATKALAPVIENOŠANAS NOVĒRTĒŠANA

Vai bērnam ir droši atgriezties mājās?

Šī novērtēšana tiek veikta, ja bērns vardarbības dēļ ir atradies ārpusģimenes aprūpē. Novērtēšana nepieciešama, lai izvērtētu, vai mājās atgriezties ir droši.

8. ATGRIEŠANAS UN DROŠĪBAS PLĀNS

Kā tiks nodrošināta bērna drošība mājās?

Šis plāns ir nepieciešams (obligāts), ja iepriekšējā solī konstatē, ka bērns var atgriezties mājās. Plāns top sadarbībā ar ģimeni un citiem pieaugušajiem, kuri var palīdzēt nodrošināt bērna drošību pēc viņa atgriešanas mājās.

9. NOSLĒDZOŠAIS RISKU IZVĒRTĒJUMS

Vai ir droši noslēgt lietu?

Risku pārvērtēšana pie lietas slēgšanas.

Uzdevums!

Analizējot sociālos gadījumus, un ņemot vērā iepriekš veikto riska faktoru novērtējumus, kā arī novērtējot institucionālos riskus, vienoties grupā par pirmajiem 4 lēmumiem:

- atbilstības pārbaudi;
- sākotnējo risku novērtēšanu;
- Drošības novērtēšanu;
- Drošības plānu.

Starpprofesionāļu sadarbība un komandas darbs riska faktoru identificēšanā darbā ar riska ģimenēm

*Mūsu augsti tehnoloģiskajā un datorizētajā
virsskaņas laikmetā joprojām nav izgudrota ierīce,
kas būtu iedarbīgāka par uzslavu.
(Dž.D.Tventīrs)*

Komandas darba definējums

Komandas darbs ir kopīga cilvēku grupas darbība, kurā katra persona savas intereses un uzskatus pakļauj vienībai un grupas darbības efektivitātei. (R.A. Skidmore)

Komanda ir grupa, kuras dalībnieki strādā ciešā vienotībā, izmantojot darba dalīšanu, kas vislabāk atspoguļo ieguldījumu, kuru kopējā mērķa sasniegšanā var dot katrs atsevišķi.

Kopīgās iezīmes šādai komandai:

- ✓ Dalībniekiem ir kopīgs mērķis. Grupa ir veidota ar domu par konkrēta rezultāta sasniegšanu (lai gan sākotnēji tas var būt aptuveni definēts).
- ✓ Mērķa sasniegšana prasa, lai dalībnieki sadarbotos un kaut kādā veidā koordinētu savas aktivitātes (t.i., neviens nespēj pats bez palīdzības tikt galā ar šo uzdevumu). (M.R. Belbina)

Komandas darbs nepieciešams tādēļ, ka, strādājot kopā, tās dalībnieki var efektīvāk apvienot individuālos katra speciālista uzdevumus un sasniegt labākus rezultātus.

Komandas dalībnieki var:

- ✓ Veiksmīgāk sadalīt pienākumus izpētes uzdevumu veikšanai;
- ✓ Precīzāk noteikt uzdevumus tiem, kas vislabāk sagatavoti tos atrisināt un veikt;
- ✓ Izdarīt mazāk viennozīmīgu, nepārdomātu lēmumu;
- ✓ Panākt pēc iespējas labāku rezultātu.

Katram komandas dalībniekam ir savas īpašas spējas un prasmes, tās apvienojot, var nonākt pie daudz radošāka, kvalitatīvāka darba veikšanas. Darbs komandā ir arī netieša izglītība, cilvēki mācās cits no cita.

Lai varētu izvērtēt bērna drošību ģimenē, ir jāveido starpprofesionāļu komanda (bāriņtiesas/pagasttiesas speciālists, psihologs, sociālais darbinieks u.c.). **Starpprofesionāļu komanda – ir dažādu profesionāļu grupa, kas darbojas kopīga mērķa sasniegšanai. Tajā ir dažādu profesiju un organizāciju pārstāvji. Katram komandas loceklim ir sava profesija, atšķirīgas prasmes un orientācija, bet visi dalībnieki strādā kopā, lai atrisinātu kopīgu problēmu, sasniegtu kopīgu mērķi.**

Veidojot komandu, ir būtiski apsvērt četrus faktorus:

- ✓ Komandas lielumu;
- ✓ Komandas sastāvu;
- ✓ Struktūru, kurā komandai būs jāfunkcionē;
- ✓ Kārtību, kādā komanda uzsāks funkcionēšanu (Kas? Kur? Kad? Cikos? Kurā vietā?)

Starpprofesionāļu komanda ir nepieciešama, lai strādājot kopā, komandas dalībnieki varētu efektīvāk apvienot katra speciālista individuālos uzdevumus un sasniegt labākus rezultātus. Komandas dalībnieki var veiksmīgāk sadalīt izpētes uzdevumus, precīzi nozīmēt uzdevumus tiem, kuri vislabāk sagatavoti tos risināt, nodrošināt spēcīgāku klienta aizsardzību. Komandas darbā svarīga ir komandas locekļu līdzdalība un sadarbība, dalīšanās pieredzē, prasmēs, iespējās, zināšanās. Komandas locekļi ir atbildīgi par savu profesionālo lomu pildīšanu, izprot un respektē citu komandas locekļu pienākumus un lomas.

Starpprofesionāļu komandas priekšrocības darbā ar riska ģimenēm ir:

- vairāku informācijas avotu pieejamība;
- palielinās problēmas risinājuma gaitas intensitāte;
- vienota pieeja un savstarpēji saskaņotas darbības problēmas risināšanai;
- informācijas, ideju nepastarpināta apmaiņa, iespējas precizēt informāciju, nepieļaujot tās izkropļošanu;
- savstarpējs emocionālais un psiholoģiskais atbalsts;
- motivācija komandas locekļiem strādāt labāk;

- samazinās iespēja funkcijām pārklāties;
- mazāka iespēja sistēmai radīt sekundāru traumu bērnam;
- iespēja pieņemt efektīvākus lēmumus, piemērotāka, radošāka iejaukšanās;
- efektīvāk tiek izmantoti institūciju ierobežotie resursi;
- nodrošina spēcīgāku klientu aizsardzību.

Strādājot komandā katrs speciālists dod savu ieguldījumu, veic savu novērtējumu par klienta vajadzībām, ko izvērtē kopā ar pārējiem komandas locekļiem. Darbs komandā prasa no speciālistiem kopēju ideju un vienādus uzskatus par vērtībām.

Sistemātiska problēmas risināšanas pieeja komandā

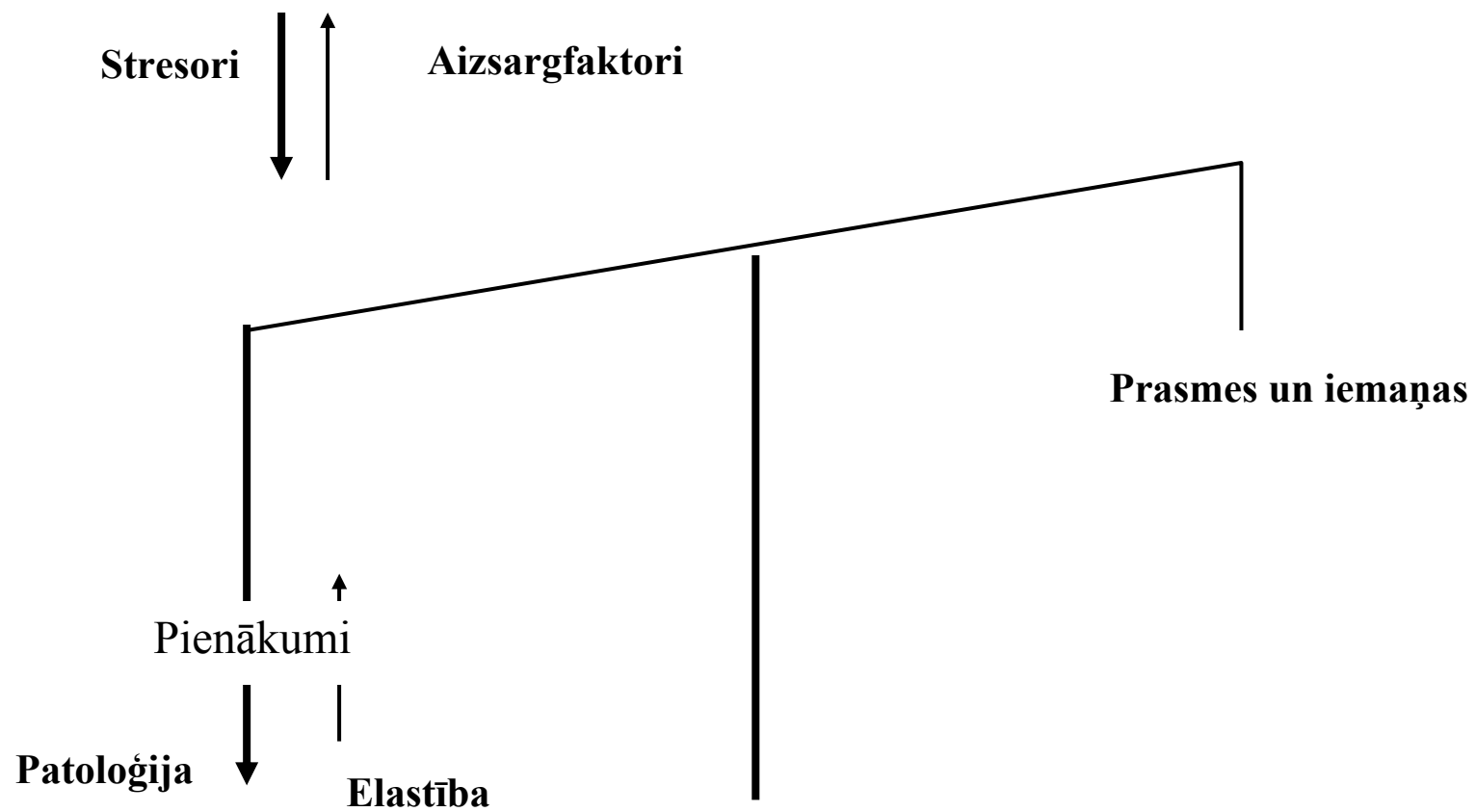
1. problēmas identificēšana
2. problēmas diagnostika
3. uzdevumu noteikšana
4. alternatīvu apsvēršana
5. vienas alternatīvas izvēlēšanās
6. izvēlētajās alternatīvas īstenošana
7. efektivitātes novērtēšana

Uzdevums!

Identificēt Sociālo darbinieku, bāriņtiesu un pagasttiesu darbinieku profesionālās kompetences robežas - *pienākumu, uzdevumu, tiesību* noteikšanā riska faktoru izvērtēšanā problēmas identificēšanā diagnostikā uzdevumu noteikšanā un alternatīvu apsvēršanā analizējot sociālos gadījumus darba grupās izmantojot normatīvos aktus (*Bērnu tiesību aizsardzības likums, Likums „Par bāriņtiesām un pagasttiesām”, Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums*).

Izmantot praktisko pieredzi diskusijas laikā, raksturojot sadarbības un kompetences piekritības pozitīvo un negatīvo pieredzi!

IZDALES MATERIĀLI

Kompetences modeļa elementi un to savstarpējā saistība

BĒRNA PAMEŠANAS NOVĀRTĀ RAKSTUROJUMS

Bērna pamešana novārtā tiek iedalīta:

- **Fiziska pamešana novārtā;**
- **Izglītības pamešana novārtā;**
- **Emocionālā pamešana novārtā;**
- **Medicīniskā pamešana novārtā.**

Fiziska pamešana novārtā

Raksturīgākais -

- bērna atstāšanas bez uzraudzības vai nepietiekama uzraudzība
- neietiekams nepilnvērtīgs uzturs,
- novēlota palīdzība vai atteikšanās to sniegt fizisku ievainojumu (ievainojumi, sasitumi, apdegumi) gadījumos.

Emocionālā pamešana novārtā

Bērna emocionālo vajadzību neapmierināšana, kas ietver –

- laulāto (vecāku) vardarbība vienam pret otru bērna klātbūtnē,
- rosināšana bērnam lietot alkoholu vai narkotikas,
- nepietiekama vai neesoša psiholoģiskā uzraudzība,
- konstants pieķeršanās trūkums no vecāku puses.

Medicīniskā pamešana novārtā

Medicīniskā pamešana novārtā ir nepietiekama atbilstošas medicīniskās aprūpes nodrošināšana, neskatoties uz materiālo nodrošinājumu, kas izpaužas –

- netiek veiktas bērna vecumam atbilstošas profilaktiskās apskates un potes;
- vecāki atsakās vai izvairās veikt medicīniskus izmeklējumus un procedūras, tai skaitā reliģisku aizspriedumu dēļ;

- bērnam apzināti netiek nodrošināti izrakstītie medikamenti un / vai tiek doti medikamenti un to devas, kas neatbilst bērna slimībai un ārstēšanai;
- vecāki nepievērš uzmanību bērna sūdzībām par veselības stāvokli un savlaicīgi nemeklē mediķu palīdzību traumu un slimību gadījumos.

Izglītības pamešana novārtā

Izglītības pamešana novārtā – bezdarbība un atbalsta trūkums bērnam izglītības iegūšanas procesā, kas noved pie nepietiekamas attīstības un izpaužas, kā:

- bērns bieži nokavē mācību sākumu un / vai bieži neierodas uz mācībām;
- vecāki neinteresējas par bērna sekmēm un problēmām skolā un / vai izvairās no satikšanās ar skolotājiem, un nevēlas ar tiem sadarboties;
- vecāki liek bērniem palikt mājās, lai pieskatītu mazākos bērnus ģimenē, vai lai veiktu kādu darbu;
- vecāki nerūpējas par iespējam attīstīt bērna spējas (talantus)

RISKA NOVĒRTĒŠANAS KRITĒRIJI rekomendējoša tabula

I. BĒRNA RAKSTUROJUMS

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
a. Bērna vecums	-	12 - 17	6- 11	0 -5
b. Fiziskā, garīgā un sociālā attīstība	<i>Nav fiziskās, garīgās un sociālās attīstības traucējumu</i>	Viegli fiziskās, garīgās un sociālās attīstības traucējumi	Nozīmīgi fiziskās, garīgās, sociālās attīstības traucējumi	Dziļi garīgās, fiziskās un sociālās attīstības traucējumi
c. Uzvedības problēmas	<i>Bērnam piemīt normāla, vecumam atbilstoša uzvedība</i>	Bērnam novēro nenozīmīgas uzvedības problēmas	Bērnam ir ievērojami uzvedības traucējumi	Bērnam ir smagi uzvedības traucējumi
d. Pašaizsardzība	<i>Bērns ir spējīgs paš aizsardzībai</i>	Bērns neizrāda patstāvīgas un atbilstošas prasmes paš aizsardzībai	Bērnam nav patstāvīgu prasmju paš aizsardzībai	Bērns nav spējīgs sevi aizsargāt
e. Bailes no aprūpētāja vai mājas apstākļiem	<i>Bērns jūtas labi ar aprūpētāju un/vai mājas sadzīves apstākļiem</i>	Bērns izsaka nelielas šaubas par aprūpētāju un/vai mājas apstākļiem	Bērns izrāda dusmas un/vai diskomfortu par aprūpētāju un/vai mājas apstākļiem	Bērns ir ārkārtēji nobijies no aprūpētāju un/vai mājas apstākļiem

II. VARDARBĪBAS PRET BĒRNU/ BĒRNA PAMEŠANAS NOVĒRTĀ SMAGUMS

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses spēki</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
f. Bīstamās rīcības	<i>Vecāki, uzraugot un aprūpējot bērnus, garantē drošību bērnam un pasargā bērnus no traumām</i>	Darbības/rīcība, kas pakļauj bērnu riskam sajūst sāpes un gūt ievainojumus	Rīcība, kas rada bērniem risku nodarīt nozīmīgas sāpes vai gūt vidēji smagus ievainojumus	Darbības vai rīcība, kas rada risku bērnam pavājināt vai zaudēt ķermeņa funkcijas
g. Fizisko ievainojumu vai kaitējumu pakāpe	<i>Nav ievainojumu un ārstēšanās nepieciešamības</i>	Virspusēji ievainojumi, nav nepieciešamība pēc medicīniskās aprūpes	Nozīmīgi, svarīgi ievainojumi, nepieciešama medicīniska uzraudzība, kopšana	Nozīmīgi ievainojumi bērnam, nepieciešama medicīniska ārstēšana

h. Emocionālā kaitējuma vai izrādītā ļaunuma pakāpe, par kuru liecina bērns	<i>Bērnam ir normāla uzvedība un sociālā funkcionēšana</i>	Nelieli draudi vai funkcionēšanas traucējumi saistībā ar vardarbību pret bērnu	Uzvedības problēmas saistītas ar vardarbību pret bērnu, kas pasliktina sociālās attiecības vai lomu funkcionēšanu	Plaši, emocionāli vai uzvedības traucējumi saistībā ar vardarbību pret bērnu
i. Atbilstoša medicīniskā un zobārstniecības aprūpe	<i>Kārtējā un krīzes medicīniskā aprūpe tiek nodrošināta regulāri</i>	Nepietiekami nodrošināta kārtējā medicīniskā, zobārstniecības vai prenetālā aprūpe	Nepietiekami nodrošināta adekvāta medicīniskā aprūpe ievainojumu, slimības vai parastas ārstēšanas vajadzības gadījumā	Nepietiekami nodrošināta ārstēšana kritiskās vai dzīvību apdraudošās situācijās
j. Pamatvajadzību nodrošinājums	<i>Pārtikas, apģērba, pajumtes, higiēnas vajadzību adekvāts nodrošinājums</i>	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums bērnam rada nelielu kaitējumu/diskomfortu	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada bērnam pieaugoša kaitējuma risku	Nepietiekams pamatvajadzību nodrošinājums rada bērnam risku izraisīt nozīmīgas sāpes, ciešanas, kaitējumu vai ievainojumus
k. Uzraudzības atbilstība	<i>Uzraudzība atbilst un ir adekvāta bērna vecumam</i>	Uzraudzības trūkums rada bērnam diskomfortu	Uzraudzības trūkums rada bērniem pieaugoša kaitējuma risku	Uzraudzības trūkums rada bērniem risku gūt draudošu, nenovēršamu kaitējumu
l. Fiziskais apdraudējums vai bīstami objekti(priekšmeti) mājās vai dzīvesvietas apkārtējā vidē	<i>Dzīves apstākļi ir droši</i>	Apstākļi mājās rada risku bērnam saslimt vai gūt virspusējus ievainojumus	Apstākļi mājās bērnam rada risku gūt nozīmīgus ievainojumus, taču tiem iespējams nav nepieciešama ārstēšana	Briesmas apkārtējā vidē bērnam rada risku nopietniem ievainojumiem, kam iespējams nepieciešama ārstēšana

m. Seksuālā vardarbība un/vai ekspluatācija	<i>Pieaugušajiem nav seksuālu attiecību ar bērniem un tie aizsargā nepilngadīgos no seksuālās vardarbības un ekspluatācijas</i>	Aprūpētāji lieto seksuālas divdomīgas (ierosinošas) piezīmes vai flirtē ar bērniem bez tiešiem mēģinājumiem vai fiziskiem kontaktiem	Pieaugušais iesaista bērnu fiziski un emocionāli apšaubāmā uzvedībā	Pieaugušais iesaista bērnu seksuālā kontaktā vai seksuāli izmanto bērnu
n. Bērna ekspluatācija /izmantošana (ne seksuālā)	<i>Pieaugušie neizmanto bērnus personīgā labuma gūšanai</i>	Pieaugušie dažreiz izmanto bērnus, lai iegūtu mājokli, pakalpojumus, vai gūtu kādu labumu sev un bērniem	Pieaugušie ir atkarīgi no bērna, lai nodrošinātu pamatvajadzības, un bērni palīdz nelikumīgās naudas iegūšanas aktivitātēs	Pieaugušie iesaista bērnus bīstamās aktivitātēs, lai gūtu personīgu labumu (ubagošana, zagšana).

III. ILGLAICĪGUMS

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses spēki</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
o. Vardarbības, tais skaitā pamešanas novārtā biežums	<i>Pret bērnu ir bijusi adekvāta izturēšanās un pagātnē nav bijuši vardarbības gadījumi</i>	Atsevišķi vardarbības gadījumi	Nepastāvīgi vardarbības gadījumi	Atkārtota vai patreiz notiekoša vardarbība

IV. APRŪPĒTĀJA RAKSTUROJUMS

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses (spēki)</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
p. Aprūpētāja vardarbība pret citiem bērniem (victimization)	<i>Aprūpētājam pozitīva attieksme pret bērniem un bērnu aprūpe ir adekvāta</i>	Neliela vardarbība pret citiem bērniem	Vidējas pakāpes vardarbība pret citiem bērniem	Nopietna vardarbība pret citiem bērniem

q. Aprūpētāja garīgā, fiziskā, vai emocionālā veselība	<i>Aprūpētājs ir fiziski, garīgi un emocionāli vesels, spējīgs pildīt vecāka lomu</i>	Fiziski, garīgi vai emocionāli vidēji traucējumi, kas ietekmē vecāku lomas realizāciju	Fiziskās, garīgās vai emocionālas veselības traucējumi, kas nozīmīgi ietekmē vecāku lomas izpildi	Lieli fiziski, garīgi un emocionāli traucējumi padara aprūpētāju par neatbilstošu vecāku lomas izpildei
r. Deviances izraisītāji	<i>Pieaugušais nav seksuāli orientēts uz bērniem</i>	Pieaugušais ir seksuāli orientēts un motivēts uz seksuāliem kontaktiem ar bērniem (visi riska līmeņi)		
s. Aprūpētāja atkarīgo vielu lietošana	<i>Aprūpētāji nelieto alkoholu vai narkotikas un netirgo tās</i>	Pagātnē ir atkarību pieredze, bet pašreiz nav problēmu	Ievērojami samazinās esošās atkarības problēmas	Pašlaik ir atkarības problēmas, kas nelabvēlīgi ietekmē apkārtējos
t. Vardarbības ģimenē un agresīvas uzvedības pagātne	<i>Aprūpētāji atrisina konfliktus bez agresīvām metodēm</i>	Atsevišķi agresīvas uzvedības gadījumi, kas nav radījuši ievainojumus	Neregulāri vardarbības gadījumi, kuru rezultātā ir radušies/varētu rasties nelieli ievainojumi	Atsevišķi vai atkārtoti vardarbīgas uzvedības gadījumi, kuru rezultātā ir / vai var rasties nozīmīgi ievainojumi
u. Vardarbības pieredze gūta bērnībā	<i>Aprūpētāji ir uzauguši veselīgā, neagresīvā vidē</i>	Daži vardarbības gadījumi	Atkārtoti vardarbības gadījumi	Pagātnē ir bijuši hroniski un/vai smagi vardarbības gadījumi
v. Vecāku prasmes un zināšanas	<i>Aprūpētāji nodrošina bērnam draudzīgu vidi</i>	Aprūpētājiem ir dažas neadekvātas gaidas attiecībā uz bērnu un/vai arī trūkst prasmes vecāku lomas pildīšanai	Nozīmīgi trūkumi zināšanās vai prasmēs, kas traucē efektīvi pildīt vecāku lomu	Kopumā vecākiem nepietiek zināšanas un prasmes vai ir nepiemērotas prasības un gaidas attiecībā uz bērnu

w. Audzināšana	<i>Aprūpētāji ir atvērti, pieņem un atbalsta bērnu, lietojot bērna rīcībai adekvātus pamudinājumus</i>	Aprūpētājiem novēro nepiemērotas bērna pieņemšanas izpausmes un nekonsekvenci bērnu stimulēšanā un mijiedarbībā ar tiem	Aprūpētājiem nav pieķeršanās un pieņemšanas jūtu un tie nav atklāti noraidoši vai naidīgi pret bērniem	Aprūpētāji atkārtoti noraida bērnus, tiem nav pieķeršanās jūtu, nepievērš bērniem uzmanību, nestimulē tos
x. Problēmas atzišana	<i>Aprūpētāji atklāti atzīst problēmu un to smagumu un ir gatavi uzņemties atbildību</i>	Aprūpētāji atzīst problēmu pastāvēšanu un vēlas uzņemties zināmu atbildību	Aprūpētājiem ir pavirša izpratne par problēmu, tie neuzņemas atbildību par savu paša uzvedību	Aprūpētājam nav izpratnes par problēmu vai tas pilnīgi noliedz to un atsakās atzīt un uzņemties jebkādu atbildību
y. Bērna aizsardzība no nevardarbīgā aprūpētāja	<i>Aprūpētājs ir gatavs un spējīgs aizstāvēt bērnu no personām un draudīgām situācijām</i>	Aprūpētājs ir gatavs, bet dažkārt nav spējīgs bērnus aizstāvēt	Uz aprūpētāju bērnu aizsardzībā nevar paļauties	Aprūpētājs atsakās vai nav spējīgs bērnus aizstāvēt
z. Sadarbība ar dienestiem	<i>Aprūpētājs pieņem sociālā darbinieka iesaistīšanos problēmas risināšanā</i>	Aprūpētājs pieņem iejaukšanās procesu, bet sadarbība ir neregulāra	Aprūpētājs pieņem iejaukšanos, bet nesadarbojas	Aprūpētājs ir ārkārtīgi naidīgs pret jebkuriem kontaktiem ar sociālajām institūcijām un ģimenes iesaistīšanu tajos

V. APRŪPĒTĀJU un BĒRNU ATTIECĪBAS

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses (spēki)</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
aa. Reakcija uz bērna uzvedību vai sliktu uzvedību	<i>Aprūpētājs adekvāti reaģē uz bērna uzvedību</i>	Aprūpētājs neatbilstoši reaģē uz bērna uzvedību	Aprūpētājs reaģē uz bērna uzvedību ar dusmām, satraukumu vai bezpalīdzīgumu	Aprūpētājs regulāri vardarbīgi reaģē uz bērna uzvedību

bb. Pieķeršanās un saites	<i>Droša vecāku un bērnu piesaiste</i>	Nelielas nesaskaņas pastāv vecāku un bērnu attiecībās	Vecāku un bērnu attiecības liecina par bažām vai traucētu piesaisti (piesaistes trūkumu)	Acīmredzams piesaistes trūkums starp vecākiem un bērniem
cc. Bērna loma ģimenē	<i>Ģimenē lomas un pienākumi ir atbilstoši sadalīti</i>	Bērniem tiek piešķirtas nepiemērotas lomas ar ne uzreiz saredzamām kaitīgām sekām	Bērnu lomām ģimenē ir kaitīgas sekas un tās negatīvi ietekmē bērnu normālu attīstību	Bērnu lomas ģimenē stingri ierobežo vai arī aizkavē normālu bērnu attīstību
dd. Bērns tiek piespiests uz noliegumu	<i>Aprūpētājs atbalsta un norobežo bērnu no jebkāda spiediena uz vardarbības noliegumu</i>	Aprūpētājs atbalsta un norobežo bērnu no ārējā spiediena uz vardarbību	Aprūpētājs netieši izdara spiedienu uz bērnu noliegt vardarbību un pieļauj citiem izdarīt tiešu spiedienu uz bērnu	Aprūpētājs tieši spiež bērnu noliegt vardarbību un iedrošina vai veicina citus arī to darīt
ee. Personisko robežu neskaidrības	<i>Personiskās robežas ir skaidras un ievērotas</i>	Personiskās robežas parasti ir skaidras un ievērotas, dažkārt tiek lietota vardarbība	Personiskās robežas parasti ir skaidras, bet regulāri tiek pielietota emocionālā vardarbība	Pat, ja personiskās robežas ir skaidras, regulāri tiek pielietota vardarbība, ieskaitot fizisko vardarbību
ff. Aprūpētāju reakcija uz vardarbību	<i>Aprūpētāji tic atklātībai, demonstrē rūpes un atbalstu bērniem, vēlas tos aizstāvēt</i>	Aprūpētāji pieņem iespēju, ka vardarbība var notikt, demonstrē atbalstu un rūpes par bērniem, skaidri izsaka vēlēšanos aizstāvēt	Aprūpētāji neapzinās, ka veic vardarbību, bet demonstrē rūpes par bērniem un vēlas tos aizstāvēt	Aprūpētāji netic vardarbības atklāšanai, demonstrē dusmas pret bērniem un atbalsta pāridarītājus

VI. SOCIĀLIE UN EKONOMISKIE FAKTORI

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses (spēki)</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
gg. Aprūpētāju stress	<i>Aprūpētājiem nav nozīmīgu dzīves stresu</i>	Aprūpētāji ir nelielā stresā	Aprūpētāji ir nozīmīgā stresā vai piedzīvo dzīves pārmaiņas	Aprūpētāji piedzīvo multiplu un/vai smagus stresus vai dzīves pārmaiņas
hh. Aprūpētājs nodarbinātības statuss	<i>Aprūpētājs ir nodarbināts atbilstoši viņa apmācībai un personīgajām vēlmēm vai arī bezdarbnieks pēc savas izvēles</i>	Aprūpētājs ir maz nodarbināts vai bezdarbnieks ar tūlītēju perspektīvu nodarbinātībai	Aprūpētājs ir bezdarbnieks, bet ar pieprasītām prasmēm un potenciālu nodarbinātībai	Aprūpētājs ir bezdarbnieks un bez perspektīvas nodarbinātībai
ii. Sociālais atbalsts aprūpētājam	<i>Bieži atbalsta draugi un radi un atbilstoši izmanto kopienas resursus</i>	Laiku pa laikam kontakti ar atbalsta personām, dažreiz tiek izmantoti kopienas resursi	Neregulāri atbalsta kontakti; neizmanto resursus	Aprūpētājs ir ģeogrāfiski vai emocionāli izolēts (izslēgts) un kopienas resursi nav pieejami vai tos neizmanto
jj. Aprūpētāja ekonomiskie resursi	<i>Ģimenei ir resursi pamatvajadzību apmierināšanai</i>	Ģimenes resursi parasti ir adekvāti pamatvajadzību apmierināšanai	Ģimenes resursi ir neatbilstoši ģimenes pamatvajadzību apmierināšanai	Ģimenes resursi ir uzkrītoši neatbilstoši pamatvajadzību apmierināšanai

VII. VARMĀKAS PIEEJA

Riska faktori	<i>Ģimenes stiprās puses (spēki)</i>	Zems līmenis (1)	Vidējs līmenis (3)	Augsts līmenis (5)
kk. Varmākas pieejamība bērnam	<i>Varmākas pieeja bērnam garantē drošību</i>	Varmākas pieeja bērnam ir pārraudzīta un parasti kontrolēta vai ierobežota	Ierobežota pārraudzīta pieeja vai primāra atbildība par bērnu aprūpi	Neierobežota pieeja bērniem vai arī pilna atbildība par bērna aprūpi

Var tikt izdarīts sekojošs vērtējums:
Zems risks, Viduvēji zems risks, Viduvēji augsts risks, Augsts risks

**Materiāls sagatavots izmantojot Vašingtonas štata Sociālo un veselības pakalpojumu departamenta materiālus
(Washington state Department of social&health services)**

Kritēriju rokasgrāmata riska faktoru novērtēšanā

BĒRNA RAKSTUROJUMS

Ievainojamība/pašaizsardzība:

Vardarbībā cietuša/novārtā pamesta bērna demonstrētā ievainojumu, emocionālu traumu iespējamā riska pakāpe, ņemot vērā bērna vecumu, attīstību, sociālo briedumu, un pagātnes traumas. Bērna spēja rīkoties savā labā ir nozīmīga pašaizsardzības spēju forma.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Bērns spēj par sevi parūpēties, viņam ir tam nepieciešamie resursi, ✓ Skolas vecuma bērnam novērojama pilnīgi normāla fiziska attīstība, ✓ Atbilstoši vecumam bērnam ir normāla sociāla un emocionāla attīstība, ✓ Bērns saprot atšķirību starp vardarbību un sodu/disciplīnu, ✓ Bērns izvairās no vardarbīgām situācijām, ✓ Bērns meklē patvērumu pie nevardarbīgā vecāka, ✓ Bērnam novērojama neitrāla, vai normāla attieksme pret jautājumu par vecākiem un dzīvošanu mājās, ✓ Bērnam ir labas attiecības arī ar cilvēkiem ārpus ģimenes, pie kuriem vajadzības gadījumā viņš vēršas pēc palīdzības	
Vidēja riska pakāpe (3)	✓ Bērns neatšķir vardarbību no soda/disciplīnas, ✓ Skolas vecuma bērnam ir vidēji neatbilstošas pašaprūpes iemaņas, ✓ Bērns nav spējīgs izvairīties no vardarbīgas situācijas, ✓ Reizēm meklē palīdzību sevis aizstāvēšanai, ✓ Bērns nelabprāt uzturas kopā ar vecākiem, ✓ Bērns baidās no vecākiem, ✓ Vardarbības ģimenē, narkotiku/alkohola lietošanas, bīstamu apstākļu, cilvēku mājās dēļ bērns baidās uzturēties mājās, Bērnam ir attiecības ar personu ārpus mājas, taču tā nav patstāvīgi pieejama palīdzībai un aizsardzībai.	

Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Vardarbība bērnam šķiet normāla un pieņemama parādība, ✓ Bērns dzīvo un tiek atstāts nedrošos apstākļos/vidē, ✓ Bērnā nav iespēju meklēt palīdzību ārpus mājas, ✓ Bērns nav spējīgs uz saskarsmi, ✓ Bērns ir vecumā no 0-5 gadiem, ✓ Bērns uzņemas atbildību par vardarbību, ✓ Bērns noliedz vardarbīgo izturēšanos, ✓ Bērns slēpj savus ievainojumus vai samazina to nopietnību.	

APRŪPĒTĀJU RAKSTUROJUMS

Vardarbības būtība:

Narkotiku un alkohola lietošana parasti rada psiholoģisku un fizisku atkarību, kas reāli atsaucas uz spēju veikt nepieciešamās darbības ikdienas dzīvē (vecāku pienākumi, darbs, starppersonu attiecības, pašaprūpe).

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Aprūpētājs ir pārtraucis apreibinošo vielu lietošanu un pēdējo gadu dzīvojis „skaidrā”, ✓ Labprātīgi ir iesaistīts anonīmo alkoholiķu u.c. atbalsta grupās, ✓ Reti iedzer alkoholu, kas neietekmē vecāku pienākumu veikšanas prasmes un spējas.	
Vidēja riska pakāpe (3)	✓ Vecāku alkohola lietošanas biežums, daudzums jūtami traucē viņiem uzticēties par bērna audzināšanas jautājumiem, ✓ Paziņu lokā ir cilvēki, kuri lieto apreibinošās vielas, ✓ Pagātnē ir nepabeigtas ārstēšanās programmas, ✓ Ir iesākts ārstēšanas kurss, bet piedalās neregulāri, ✓ Smaga periodiska alkohola lietošana, kas ir brīvdienās vai atsevišķās situācijās, bet to nevarētu uzskatīt par atkarību.	

Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Alkohola/narkotiku lietošanas rezultātā vecāki nav spējīgi parūpēties paši par sevi, ✓ Vecāki bieži ir reibumā bērnu klātbūtnē, ✓ Atkarības rezultātā vecāks nespēj nodrošināt bērna pamatvajadzības, ✓ Atkarīgo vielu lietošanas rezultātā uzvedība ir fiziski un/vai emocionāli vardarbīga pret bērnu, ✓ Narkotiku lietošanai un pagatavošanai nepieciešamie priekšmeti ir pieejami bērniem, ✓ Krimināla pagātne saistībā ar narkotikām/alkoholu, ✓ Sakarā ar atkarīgo vielu lietošanu nav spējīgs turpināt/uzsākt darbu.	

Vecāku iemaņas bērnu audzināšanā/gaidas no bērna:

Spēja rūpēties par bērna elementārajām ikdienas vajadzībām. Izglītības, pozitīvas sociālās un emocionālās izaugsmes nodrošināšana.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Vecāki nepamana bērna vajadzību pēc aprūpes un uzmanības, ✓ Vecāki nepievērš uzmanību bērnam līdz mirklim, kad tas sāk uzvesties slikti, ✓ Vecāki neatšķir bērna palaidnības no reālām novirzēm no uzvedības normām, ✓ Vecāki asi un neparasti reaģē uz bērna palaidnībām, ✓ Vecāki atbalsta pienākumus, kuri pārsniedz bērna fizisko un emocionālo spēju robežas, ✓ Sods darbojas kā disciplīnas ierocis, nodrošinātājs.	
Vidēja riska pakāpe (3)	✓ Vecākiem ir neliela izpratne par bērna attīstības fāzēm, prasmēm un spējām, ✓ Vecāki pret bērniem ir pārāk augstas un nereālas gaidas, kurus neattaisnojot bērns tiek reāli sodīts, ✓ Uzdodot bērnam pārāk grūtus pienākumus, kas veicina stresa situācijas un konfliktus ar bērnu, ✓ Vecāki ir pārlietu kritiski un nosodoši attiecībās ar bērnu, ✓ Attieksmē pret bērnu ir tikai negatīvās emocijas, tādējādi atstājot neievērotus bērna sasniegumus un labās īpašības, ✓ Bērns tiek fiziski bargi sodīts, neuztraucoties, ka bērns neizprot sodu.	

Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Bērns tiek sodīts par vēlmi izzināt pasauli, kas negatīvi iespaido bērna spējas veidot attiecības ar citiem un iesaistīties savam vecumam adekvātās rotaļās, ✓ Vecākiem nav izpratnes par bērna attīstību, tāpēc tiek uzdoti uzdevumi, kuru neatbilst bērna spējām, ✓ Bērns tiek uzskatīts par grēkāzi un sodīts arī par lietām un darbiem, kas ir ārpus bērna kontroles, ✓ Vecāki bērnu soda par vecumam atbilstošu uzvedību, ✓ Vecāki neiejaucas, kad mazs bērns ir bīstamā situācijā, ✓ Nav manāma emocionāla saikne starp bērnu un vecākiem, ✓ Bērns ar vecākiem ir saistīts pārmēru tuvū, tālu aiz pieņemamajām intīmajām robežām, ✓ Vecāks gaida, kad bērns pats parūpēsies par savām vajadzībām, ieskaitot fiziskās, emocionālas un attīstības, ✓ Bērns fiziski tiek atraidīts, nesniedzot uzmanību un mīļumu, ✓ Vecāks izsakās par bērnu kā nevērtīgu, ✓ Bērns uzreiz ir pārmēru draudzīgs ar svešiniekiem, pielīpošs (meklē fizisku kontaktu ar svešiniekiem).	

Aprūpētāja pagātnē veiktā fiziskā un/vai seksuālā vardarbība:

Kāds no vecākiem ir seksuāli, fiziski uzbrucis ar ģimeni nesaistītam cilvēkam. Šādu informāciju apliecina droši informācijas avoti, piem., liecinieki, lietas materiāli utt.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Ir novērota kliegšana, grūstīšana vai cita fiziska agresivitāte pret bērniem un /vai pieaugušajiem, kam nav bijušas fizisku ievainojumu sekas, ✓ Pagātnē ir bijusi vardarbīga uzvedība, bet cilvēks ir iesaistījies attiecīgā atbalsta programmā un sekmīgi iekļaujas tajā, ✓ Ir ziņas par iepriekš veiktiem fiziskiem pārdarījumiem bērnam, bet kopš tiem ir pagājis krietns laiks un atkārtoti pārdarījumi nav veikti.	

Vidēja riska pakāpe - (3)	✓ Vecāki strīda laikā nodara nelielus miesas bojājumus bērnam un/vai pieaugušajam, tādus kā zilumi, sarkanas svītras uz ķermeņa, nobrāzumi, ✓ Vecāki mēdz uzvesties uzbrūkoši un iebiedējoši attieksmē uz bērnu vai citiem cilvēkiem, ✓ Bērns un/vai apkārtējie izsaka bailes par izteiktajiem fiziskajiem un/vai verbālajiem draudiem no vecāku puses, ✓ Vecākiem ir problemātiska komunikācija ar ārpasauli (darbā, sociālajos kontaktos) savas agresīvās uzvedības un valodas dēļ.	
Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Kāds no vecākiem ir ticis tiesāts par noziedzīgu rīcību un/vai uzbrukumu kādam, kā arī par vardarbību pret bērnu un/vai bērna atstāšanu novārtā, ✓ Vecāki mēdz bērnam un/vai citiem pieaugušajiem nodarīt smagus miesas bojājumus, ✓ Vecāki nav ieinteresēti sava bērna aprūpē un aizstāvībā, ✓ Vecāki neiebilst pret bērna kontaktēšanos ar cilvēku, kurš bērnam kādreiz uzbrucis vai kā citādi nodarījis pāri, ✓ Kāds no vecākiem pats uzturas varmākas kompānijā, ✓ Vecāki mēdz atstāt bērnu vienatnē kopā ar vardarbīgo personu, ✓ Vecāki liek bērnam noklusēt, noliegt vai mainīt liecības par vardarbību.	

Problēmas atzišana/motivācija situācijas mainīšanai:

Pašu vecāku problēmas apzināšanās un gatavība ģimenes iesaistīšanai attiecīgās problēmas risināšanā, kas var izrādīties dārgs, sāpīgs, darbietilpīgs un laikietilpīgs process.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Vecāki apzinās problēmu un ir gatavi iesaistīties tās risināšanas procesā, ✓ Vecāki apzinās problēmu, kaut arī īsti neizprot to, ✓ Vecāki saprot, ka problēma ir skārusi bērnu, bet īsti neizprot tās atstātās sekas, ✓ Vecāki izrāda vēlmi piedalīties problēmas risināšanā,	

Vidēja riska pakāpe - (3)	✓ Vecāki, neskatoties uz problēmas apzināšanos, tomēr nevēlas uzņemties atbildību par savas rīcības izraisītajām sekām, ✓ Vecāki vainu uzveļ bērnam un citiem, ✓ Vecāki vēlas mazināt savas rīcības atstātās sekas, ✓ Vecāki pārvērtē bērna dzīvesprieku un spēju tikt galā ar negatīvām un postošām situācijām, ✓ Vecāki sola laboties, tomēr tajā pašā laikā neierodas uz tikšanās ar attiecīgajiem speciālistiem, nerosina uz sadarbību problēmsituāciju risināšanai,	
Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Vecāki noliedz jebkādu problēmas eksistenci un tās iespaidu uz ģimeni, ✓ Problēma tiek noliegta arī pie pilnas pierādījumu atspoguļošanas.	

Sadarbības līmenis:

Vecāku un ģimenes vēlēšanas sadarboties ar attiecīgajiem speciālistiem, lai nonāktu līdz veiksmīgas situācijas risinājumam, bērna drošībai un ģimeņu atkalapvienošanai.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Vecāki izsaka vēlmi sadarboties ar attiecīgajām iestādēm, lai gan reizēm izlaiž kādu norunātu tikšanos, ✓ Vecāki nelabprāt atļauj satikties un runāties ar bērnu, ✓ Neskatoties uz pozitīvu sākumu, ir apgrūtināta tālāka kontaktēšanās ar vecākiem, pat neskatoties uz paustajiem labajiem nodomiem.	

Vidēja riska pakāpe (3)	✓ Vecāki neierodas uz norunātajām tikšanās reizēm, ✓ Vecāki nelabprāt ļauj sev palīdzēt; ✓ Vecāki kavē sadarbību ar attiecīgajām institūcijām un sociālo darbinieku, ✓ Vecāki ir vārdos uzbrūkoši un negatīvi noskaņoti attieksmē pret sociālajiem darbiniekiem un iestāžu darbiniekiem, ✓ Vecāki tiekas ar speciālistiem, bet sarunas ir neauglīgas, sadarbība ir neproduktīva, konfliktsituācijām pilna, ✓ Vecāki neuzrāda nekādu attieksmes un uzvedības uzlabošanos, lai gan piedalās sniegtajā palīdzībā, ✓ Vecāki atrod attaisnojumu savai problēmai un/vai vardarbīgajai uzvedībai.	
Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Vecāki atsakās strādāt ar sociālajiem darbiniekiem vai iestāžu darbiniekiem, ✓ Vecāki ir naidīgi un uzbrūkoši noskaņoti pret speciālistiem, ✓ Vecāki neatbalsta bērna iesaisti atvēršanās procesā, neved tos uz tikšanās reizēm ar speciālistiem, visādi mazina palīdzības efektivitāti, ✓ Neļauj bērnam tikt ar speciālistiem, draud tiem, ✓ Vecāki visādi izvairās no kontakta ar sociālo darbinieku, neatbildot uz telefona zvaniem, neesot mājā, mainot dzīvesvietas utt.	

Sociālais atbalsts ģimenei:

Regulāri sociālie kontakti, kas veicina ģimenes locekļu emocionālo labklājību un kas ir nemitīgs atbalsta ģimenei krīzes mirkļos.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Vecākiem ir pazīšanās, bet nav tuvu draugu, ✓ Nevar paļauties uz draugu palīdzību, nesaskaroties ar ģimenes nelabvēlīgo attieksmi	

Vidēja riska pakāpe - (3)	✓ Vecāki meklē palīdzību tikai krīzes situācijās, ✓ Sociālie kontakti mēdz būt vairāk emocionāli destruktīvi nekā pozitīvi, ✓ Vecāki nespēj uzturēt nodibināt sociālos kontaktus un uzturēt draudzīgas attiecības ar cilvēkiem, ✓ Vecākiem un bērniem ārkārtēji vajadzīga palīdzība, taču viņi dzīvo vietā, kur tā nav pieejama.	
Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Vecākiem nav pie kā griezties, lai saņemtu emocionālu vai cita veida atbalstu krīzes situācijā, ✓ Vecāks savā ģimenē (vecvecāki, brāļi, māšas utt.) jūtas izstumts un atraidīts, ✓ Ģimene ir ģeogrāfiski izolēta no sabiedrības, bez telefona, transporta un piekļuves palīdzībai krīzes situācijās, ✓ Vecāki ir naidīgi noskaņoti pret palīdzēt gribētājiem, pat neskatoties uz savu krīzes situāciju, ✓ Vecāki vēlas izolēties, veidojot neizprotamus šķēršļus ģimenei un noraidot jebkādas attiecības ar kādu ārpus ģimenes.	

Vecāku attiecības:

Vecākiem svarīgi konfliktus risināt bez agresīvām metodēm, balstoties uz labvēlīgām un draudzīgām attiecībām vecāku un bērnu starpā, kas nodrošina audzināšanas apstākļus pielietojot jebkurai rīcībai adekvātus un pozitīvus risinājumus.

		Piezīmes
Zema riska pakāpe (1-2)	✓ Vecāki dažreiz neadekvāti un neatbilstoši reaģē stresa un konfliktu situācijās.	

Vidēja riska pakāpe - (3)	✓ Vecāki/aprūpētāji reizēm mēdz būt savstarpēji apvainojoši un lietot noniecinošus izteicienus, degradējošu valodu, ✓ Citiem ģimenes locekļiem tiek draudēts, kā arī nodarīti nelieli miesas bojājumi, ✓ Vecāki draud nodarīt pāri ģimenes mīļiem - mājdzīvniekiem, ✓ Vecākiem mēdz zaudēt savaldību, tādējādi iebiedējot pārējos ģimenes cilvēkus, bet tad, apzinoties savu nodarījumu, pamet mājas, ✓ Vecāks izmanto finanses, lai kontrolētu ģimeni, ✓ Notiek strīdi, kuru laikā tiek bojāti mājās esošie sadzīves priekšmeti, ✓ Kāds no vecākiem/partneriem tiek izolēts no pārējās ģimenes un sociālā atbalsta.	
Augsta riska pakāpe (4-5)	✓ Vecāks mēdz izteikt seksuālas dabas draudus un piespiest stāties seksuālās attiecības partneri, ✓ Vecāks regulāri fiziski uzbrūk, draud ģimenes locekļiem, ✓ Kāds no partneriem tiek izolēts no sabiedrības un tiek sodīts par mēģinājumiem kontaktēties ar citiem, ✓ Tiek lietoti ieroči, draudot un nodarot miesas bojājumus, ✓ Viens no partneriem savā pārziņā tur finanses un kontrolē visus izdevumus saistībā ar mājsaimniecību, ✓ Neļauj lietot partnerim transportlīdzekli, ✓ Kādam no partneriem ir uzliesmojoša, neparedzama un destruktīva uzvedība, ✓ Briesmām pakļautais partneris noliedz vardarbību, lai gan tā pastāv, ✓ Briesmām pakļautais partneris bieži vardarbības iespaidā kļūst vienaldzīgs, emocionāli vēss, ✓ Vardarbīgais partneris terorizē un fiziski uzbrūk, nodarot smagas emocionālas traumas pārējiem ģimenes locekļiem, ✓ Tiek nogalināts vai nopietni ievainots kāds no mājdzīvniekiem ģimenes locekļu iebiedēšanai, ✓ Bērni tiek kūdīti uz apvainojošu un rupju izturēšanos pret nevardarbīgo vecāku.	

Materiāls adaptēts, par pamatu ņemot Vašingtonas štata Sociālā un palīdzības departamenta materiālus

1

ATBILSTĪBAS PĀRBAUDE

Tā nosaka, vai tiks uzsākta lieta, vai tiks informēti speciālisti (bāriņtiesa, policija u.c.).
Atbilstības pārbaudē jautā:

- ✓ Vai par vardarbībā cietušā /novārtā pamesto bērnu sniegtā informācija ir patiesa?
- ✓ Vai pastāv reāli bērnu apdraudoši riska faktori?
- ✓ Vai iespējamais varmāka ir kāds no bērna aprūpētājiem?
- ✓ Vai bērnu nepieciešams ievietot kādā no institūcijām?

2

SĀKOTNĒJĀ RISKU NOVĒRTĒŠANA

Tiek pielietota, lai noteiktu riska faktoros, atbildes laiku, kā arī laiku tiešam kontaktam ar bērnu.

3

DROŠĪBAS NOVĒRTĒŠANA

Drošības novērtēšana nepieciešama situācijas tūlītējai risināšanai un lēmumu pieņemšanai par bērna drošību mājās. Tas kalpo situācijās, kad bērns ir pakļauts tūlītējiem nopietniem pārdzīvojumiem un iespējamai vardarbībai.

4

DROŠĪBAS PLĀNS

Drošības plāns ir obligāts, ja drošības novērtēšanā parādījās iepriekšminētie draudi un bērns joprojām atrodas mājās. Drošības plānā ņem vērā visus drošības aspektus, kas tika konstatēti drošības novērtēšanā. Drošības plāna realizācijā tiek iesaistīta visa ģimene, piešķirot katram tās loceklim kādu lomu, kas palīdzētu nodrošināt bērna drošību. Drošības plānam ir jābūt sastādītam 2 dienu laikā pēc tikšanās ar informētāju un bērnu visos gadījumos, kad ziņojums ir bijis ārkārtējs un/vai tas atbilst risku faktoriem, kuri apzīmēti ar "4" vai "5". Drošības plānam jābūt izstrādātam 10 dienu laikā pēc tikšanās ar informētāju un bērnu, ja ziņojums atbilsts riska faktoriem, kuri apzīmēti ar "3".

5

RISKA FAKTORU IZMEKLĒŠANA

- ✓ Novērtē riska faktoros, kas norāda uz iespējamo vardarbību nākotnē,
- ✓ Novērtē iespējamos risku mazinošos faktoros,
- ✓ Palīdzības plāns tiek veidots, lai pēc iespējas samazinātu riskus.

6

RISKA FAKTORU PĀRVĒRTĒŠANA

Riska faktoru pārvērtēšana veicama katrus sešus mēnešus, lai apzinātu iespējamās izmaiņas.

7

ATKALAPVIENOŠANAS NOVĒRTĒŠANA

Šī novērtēšana tiek veikta, ja bērns vardarbības dēļ ir atradies ārpusģimenes aprūpē. Novērtēšana nepieciešama, lai izvērtētu, vai mājās atgriezties ir droši.

8

ATGRIEŠANAS UN DROŠĪBAS PLĀNS

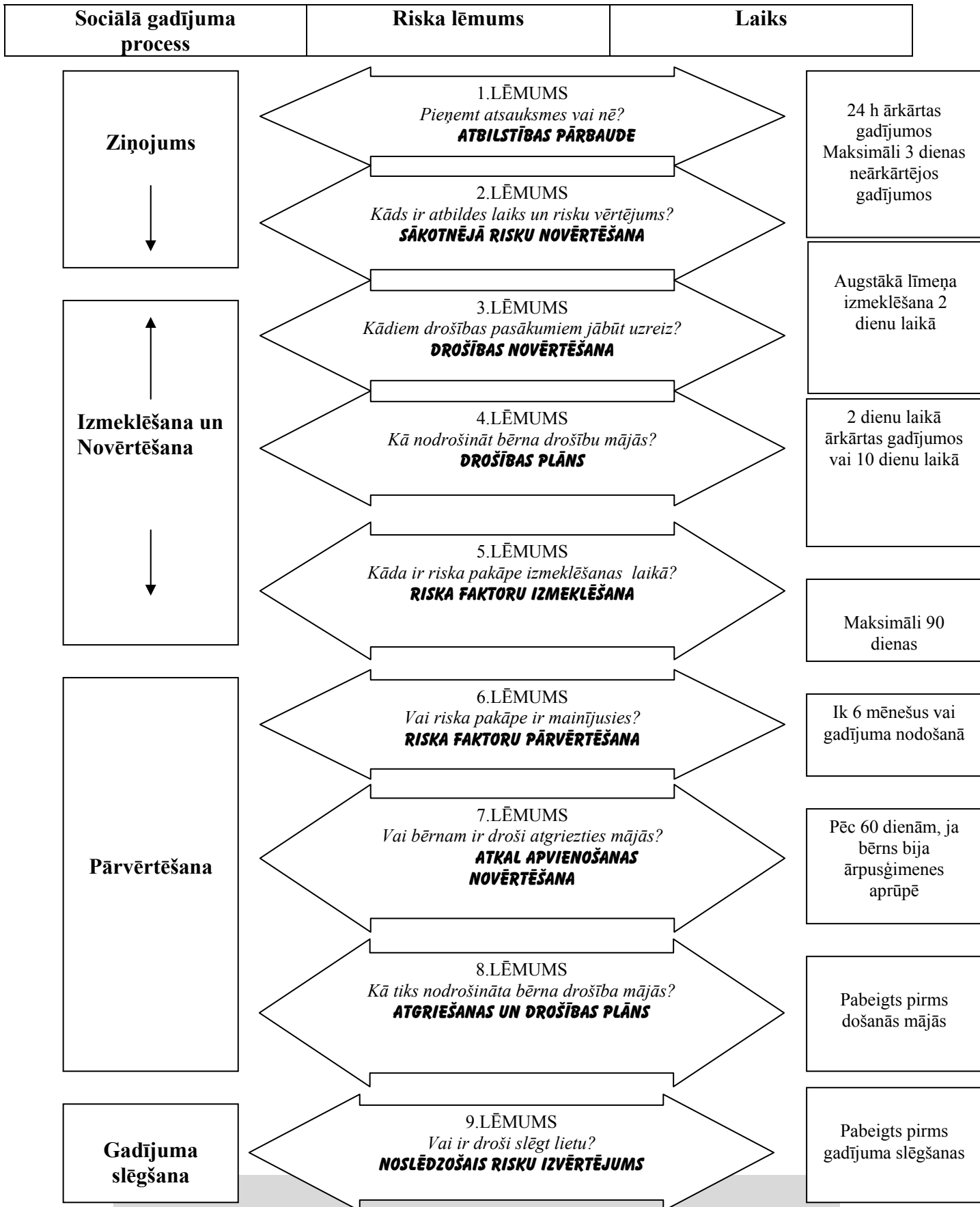
Šis plāns ir nepieciešams (obligāts), ja iepriekšējā solī konstatē, ka bērns var atgriezties mājās. Plāns top sadarbībā ar ģimeni un citiem pieaugušajiem, kuri var palīdzēt nodrošināt bērna drošību pēc viņa atgriešanas mājās.

9

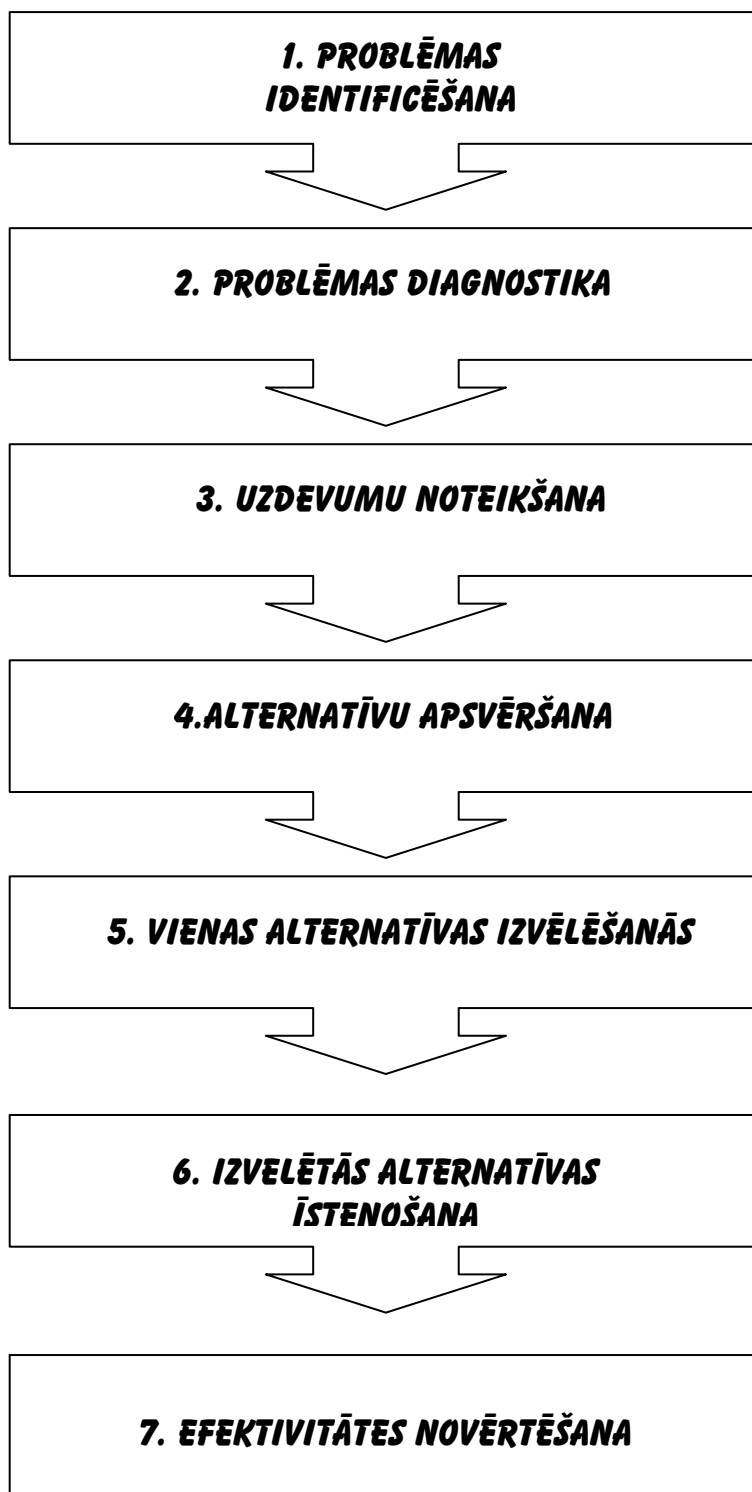
NOSLĒDZOŠAIS RISKU IZVĒRTĒJUMS

Risku pārvērtēšana pie lietas slēgšanas.

RISKA LĒMUMU SHĒMA

Sistemātiska problēmas risināšanas pieeja komandā

D.Gorlova Komandas
izveidošana un funkcionēšana”

Komandas darba definējums

Komandas darbs ir kopīga cilvēku grupas darbība, kurā katra persona savas intereses un uzskatus pakļauj vienībai un grupas darbības efektivitātei. (R.A. Skidmore)

Komanda ir grupa, kuras dalībnieki strādā ciešā vienotībā, izmantojot darba dalīšanu, kas vislabāk atspoguļo ieguldījumu, kuru kopējā mērķa sasniegšanā var dot katrs atsevišķi.

Kopīgās iezīmes šādai komandai:

- ✓ Dalībniekiem ir kopīgs mērķis. Grupa ir veidota ar domu par konkrēta rezultāta sasniegšanu (lai gan sākotnēji tas var būt aptuveni definēts).
- ✓ Mērķa sasniegšana prasa, lai dalībnieki sadarboties un kaut kādā veidā koordinētu savas aktivitātes (t.i., neviens nespēj pats bez palīdzības tikt galā ar šo uzdevumu). (M.R. Belbina)

Komandas darbs nepieciešams tādēļ, ka, strādājot kopā, tās dalībnieki var efektīvāk apvienot individuālos katra speciālista uzdevumus un sasniegt labākus rezultātus.

Komandas dalībnieki var:

- ✓ Veiksmīgāk sadalīt pienākumus izpētes uzdevumu veikšanai;
- ✓ Precīzāk noteikt uzdevumus tiem, kas vislabāk sagatavoti tos atrisināt un veikt;
- ✓ Izdarīt mazāk viennozīmīgu, nepārdomātu lēmumu;
- ✓ Panākt pēc iespējas labāku rezultātu.

Katram komandas dalībniekam ir savas īpašas spējas un prasmes, tās apvienojot, var nonākt pie daudz radošāka, kvalitatīvāka darba veikšanas. Darbs komandā ir arī netieša izglītība, cilvēki mācās cits no cita.

Veidojot komandu, ir būtiski apsvērt četrus faktorus:

- ✓ Komandas lielumu;
- ✓ Komandas sastāvu;
- ✓ Struktūru, kurā komandai būs jāfunkcionē;
- ✓ Kārtību, kādā komanda uzsāks funkcionēšanu (Kas? Kur? Kad? Cikos? Kurā vietā?)

Pētījumi liecina, ka komandas darbība ir galvenokārt atkarīga no iesaistīto personu gribas nekā no likumdošanas, naudas līdzekļiem vai laika daudzuma, un šis gribasspēks ir galvenais virzītājs no sarunām uz aktīvu darbību.

Komandas funkcijas:

- ✓ **Uzdevumu funkcijas** - funkcijas, kas vistiešāk saistītas ar komandas uzdevumu izpildīšanu. To mērķis ir problēmu risināšana, kas uzticētas komandai.
- ✓ **Uzturēšanas funkcijas** - funkcijas, kas saistītas ar aktivitātēm un uzvedību komandas iekšienē. To mērķis ir uzturēt produktīvas savstarpējās darba attiecības un nodrošināt vienotu komandas klimatu, kurā visi komandas biedru resursi tiek efektīvi izmantoti laikā, kad komanda strādā pie uzdevumu veikšanas.
- ✓ **Uz sevi orientētas funkcijas** – funkcijas, kuras vajadzētu pamanīt un novērst. Tās ir saistītas ar neatbilstību uzdevumam, ir graužošanas attiecībā uz komandas problēmu risināšanu un savstarpējām darba attiecībām.

Agresija	✓ Uzbrukšana citiem, pārsvarā parādās kā verbāla vai neverbāla izpausme; ✓ Komandas kritizēšanas ārpus tās robežām.
Bloķēšana	✓ Iebilduma izteikšana bez iemesla; ✓ Atrašanās lielākoties opozīcijā.
Uzmanības pievēršana	✓ Uzmanības pievēršana sev ar dažādiem līdzekļiem (skaļu runāšanu, lielīšanos, ko var radīt autoritārs raksturs, kā arī padarītā nenovērtēšana no citu biedru puses); ✓ Plātīšanās; ✓ Īpašas intereses piesaistīšana.
Dominēšana	✓ Komandas pārņemšana un vadīšana nepiemērotā virzienā.
Uzjautrināšanās	✓ Nepiemērota jokošanās. (P.S. Humors ir ļoti nepieciešams komandas darbā, taču tam ir jābūt īstajā laikā un vietā.)

Lai komanda darbotos efektīvi, ir jābūt sabalansētām uzdevuma un uzturēšanas funkcijām, un minimālām uz sevi vērstajām funkcijām. Ja ir par daudz uzturēšanas funkciju un par maz uzdevumu funkciju, tad tas ir jau kluba darbs, nevis darbs komandā. Ja ir par maz uzturēšanu funkciju un par daudz uzdevumu funkciju, tad var izveidoties neproduktīva darba grupa, kas ir frustrēta ar tās nespēju likvidēt savstarpējās barjeras (piem., neatrisinātus konfliktus, kas saistīti gan ar personiskām attiecībām, gan neapmierinātību ar uzdevumu veikšanu).

Starpinstitucionālā komanda

Starpinstitucionāla pieeja - efektīvas iejaukšanās nodrošināšanai vairākas institūcijas sadarbojas un veic koordinētu darbību.

Starpinstitucionālās pieejas mērķis ir uzstādīt augstus prakses standartus un palielināt profesionāļu sadarbību un koordinētas pūles kā reakciju uz aizdomām par iespējamu augstu risku vai pastāvošu augstu risku bērnam, lai maksimāli novērstu vardarbību un /vai bērna pamešanu novārtā.

(Atcerieties!!!! Komandas galvenais mērķis – efektīva palīdzība ģimenei un bērnam!)

Starpprofesionāļu komanda – sociālajā darbā tā ir dažādu profesionāļu grupa, kas darbojas kopīga mērķa sasniegšanai. Tajā ir dažādu profesiju un organizāciju pārstāvji. Katram komandas loceklim ir sava profesija, atšķirīgas prasmes un orientācija, bet visi dalībnieki strādā kopā, lai atrisinātu kopīgu problēmu, sasniegtu kopīgu mērķi.

Starpinstitucionālās pieejas mērķis un principi palielina dažādu kopīgi bērnu aizsardzībā strādājošo institūciju un profesionāļu gaidas (ekspektācijas).

Šo institūciju un profesionāļu kopīgās gaidas ietver:

- ✓ Izpratni par iejaukšanās mērķiem un to izpratni;
- ✓ Katra iejaukšanās dalībnieka lomas un ieguldījuma novērtēšanu;
- ✓ Ieguldījums valstiskā un nevalstiskā sektora līdzdalībā;
- ✓ Savu darba kolēģu vides iespējas un situācijas pārzināšanu;
- ✓ Priekšroka, kas tiek dota koordinētām pūlēm, nevis vienas institūcijas vienpusējai darbībai vai dažādu institūciju nekoordinētai darbībai;
- ✓ Vēlēšanās mācīties citam no cita;
- ✓ Ticība tam, ka ļoti svarīgi ir atskaitīties saviem klientiem, kolēģiem un kopienai.

Praktiski tiks nemts vērā sekojošais:

- ✓ Bērna tūlītējās vajadzības, kā arī konstatētās ilgtermiņa vajadzības, piemēram, vajadzību pēc drošības, aprūpes un speciālas palīdzības;
- ✓ Noderīgas informācijas apmaiņu starp institūcijām, kas palīdzēs nodrošināt tūlītēju vai patstāvīgu bērnu drošību;
- ✓ Katram gadījumam būs savs vadītājs;
- ✓ Starpinstitucionāla novērtēšana un izpētes plānošana mazina ģimeņu pārdzīvojumus un vislabāk atbilst bērnu interesēm;
- ✓ Vardarbības pret bērnu pieredze un ietekme ir dažāda un tā ir atkarīga no katra indivīda un vardarbības apstākļiem;
- ✓ Grūtības un atšķirības, kas rada institūciju konfliktus un kuras jārisina konstruktīvi.

Rekomendācijas efektīvam komandas darbam

(A. Fišere, E. Rancāne, N. Niedrīte Starpprofesionāļu komandu un starpinstitūciju sadarbība sociālo problēmu risināšanā// Dzīves jautājumi, IV.- Rīga, SDSPA "Attīstība", 1999.)

D.R. Vuda rekomendē:	M. Gregors rekomendē:	M.I. O'Nīla rekomendē:
Katram komandas dalībniekam pieņemt komandas mērķus un savus personiskos mērķus nestādīt augstāk par komandas mērķiem.	✓ Uzturēt labvēlīgu atmosfēru komandā, kas sekmē brīvu un atraisītu sajūtu.	✓ Komandas biedriem būt brīviem, atklātiem un spējīgiem saprasties komandas darba plānošanā.
Katram dalībniekam ir jānosaka noteikta loma, katram jāzina sava loma un savu ieguldījumu komandas darbā.	✓ Daudz diskutēt, iesaistot ikkatru dalībnieku.	✓ Katram komandas loceklim novērtēt savu un citu profesionalitāti, apzināties raksturīgākās funkcijas komandā.
Pieņemt lēmumus, meklējot kompromisus, meklēt vislabāko lēmumu. Tiek pieņemts tāds, kurš vislabākais ģimenei.	✓ Komandas dalībniekiem ieklausīties citam citā un nebaidīties izteikt savas domas.	✓ Spēt atzīt savas kļūdas komandas biedriem un meklēt citus risinājumus.
✓ Pārrunāt lielāko daļu konfliktu un atrisināt tos.	✓ Neapspiest un neignorēt domstarpības komandā, lai neveidotos opozicionāri.	Vadīt komandas tikšanās pēc noteikta plāna, tajā laikā apmainīties ar informāciju, sniegt atgriezenisko saiti.
✓ Nekavēt tikšanos, jo veiksmīgam komandas darbam ir nepieciešami visi dalībnieki.	✓ Uzturēt komandā vienprātības principu un pašapziņu.	✓ Uzņemties kolektīvu atbildību par darba rezultātiem.
✓ Jābūt "mēs" attieksmei.	Sniegt komandā cits citam atgriezenisko saiti.	
	Vienoties par darba uzdevumiem un akceptēt tos pirms sāk tos izpildīt.	
	✓ Līderim vai vadītājam nedominēt.	

KĀ SNIEGT ATGRIEZENISKO SAITI (AS)

1. AS jābūt noformulētai par konkrētu, uzskatāmu uzvedību un par šīs uzvedības iespaidu uz jūsu personību.
2. Uztvere, reakcijas un viedokļi jāprezentē kā tāds un nevis kā fakti.
3. AS jāattiecas uz attiecīgo veikumu, uzvedību vai iznākumu, nevis uz cilvēku kā personību.
4. AS, kas attiecas uz konkrēta uzdevuma pildīšanu, sevī jāietver diskusiju par “plusiem” un “mīnusiem” paveiktajā, kā arī konkrētu uzvedību aprakstu, kuras vajadzētu papildināt vai ierobežot, lai sasniegtu darītās lietas pilnīgu efektivitāti.
5. Apspriežot problēmjomas, kurās ir noteikta vienošanās tehnika vai kārtība, priekšlikumiem jābūt atbilstošiem iespējamajiem uzlabošanas veidiem veicamajā uzdevumā.
6. Kad AS jābūt vairāk vērtējošai nekā tikai aprakstošai, tai jābūt atbilstošai pieņemtiem kritērijiem, iespējamajiem rezultātiem vai uzlabojumiem, bet ne tikai vērtējošai kā “labi” vai “slikti”.
7. AS jābūt saistītai ar tām lietām, kuras cilvēks spēj kontrolēt un kuras ietver indikatorus, kā AS var tikt izmantota, uzlabojot alternatīvu plānošanu.
8. AS jāizvairās no lietām, kuras var radīt emocionālas reakcijas un izraisīt aizsargreakciju.
9. Kad, sniedzot AS, saduraties ar izraisītām emocijām vai aizsargreakciju, jums jātiek galā ar šīm reakcijām nevis jāmēģina pārliecināt, spriest vai dot vēl papildus informāciju.
10. AS jābūt tādi, kas nodod vēstījumu, ka AS saņēmējs ir vērtīgs cilvēks un ka viņam ir tiesības būt savādākam.
11. Parasti AS ir visefektīvākā, ja tā tiek dota pēc iespējas ātrāk pēc kāda noteikta pasākuma (taču ar dažiem aspektiem, kas saistīti ar cilvēka rīcību, labāk būtu strādāt privātā gaisotnē).

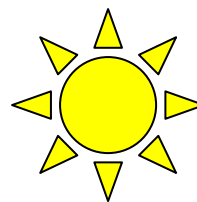
KĀ SAŅEMT ATGRIEZENISKO SAITI

AS vienmēr ir par uzvedību, kas bijusi, un tāpēc, saņemot AS, paveras iespēja iemācīties kaut ko noderīgu, kas varētu kalpot kā pamats nākotnes attīstībai un izaugsmei.

Sekojoši soļi varētu palielināt saņemtās AS vērtību tās saņēmējam:

1. Klausies uzmanīgi un aktīvi.
2. Neļaujies domāt kā aizsargāties, bet ar saprātu piefiksē jautājumus vai lietas, kurām nepiekrīti, vēlāk pārbaudi tās.
3. Parafrāzē to, ko tu domā, ka esi dzirdējis, lai pārbaudītu savus pieņēmumus.
4. Uzdod noskaidrojošus jautājumus par tām sfērām, kuras nav skaidras vai kurām nepiekrīti. Atbildes atkal parafrāzē.
5. Uzmanīgi novērtē dzirdētās informācijas precizitāti un iespējamību.
6. Ievāc papildus informāciju no citiem avotiem vai, novērojot, kādas reakcijas izraisa citiem tava uzvedība.
7. Nepārspilē saņemto AS, bet tu varētu arī vēlēties mainīt savu uzvedību ieteiktajā virzienā, un tad novērtēt iznākumu

(Pielāgots no Franka R. Oomkes- Apmācības (treniņi) kā profesija)

KĀ IZTEIKT UZSLAVU

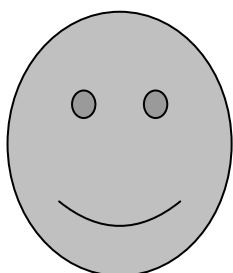
Dž. Benijs, saņemot kādu godalgu, reiz teicis: "Es to nemaz īsti neesmu pelnījis. Bet man ir arī artrīts, un to es arī neesmu pelnījis."

Vai nebūtu jauki, ja uzslavēšana kļūtu par gluži dabisku parādību?

VIENKĀRŠAS FRĀZES,

kas palīdzēt uzslavēt cilvēkus un mudināt viņus atkārtot pozitīvu rīcību:

- ✓ Es augstu vērtēju, kā tu...
- ✓ Tas gan bija iespaidīgi, kā tu...!
  - ✓ Tu esi lielisks, jo...!
- ✓ Paldies, ka tu tā pūlējies, lai...
- ✓ Man tevī vislabāk patīk tas, kā tu...
  - ✓ Es apbrīnoju tavu...
  - ✓ Tu esi malacis, ka...
- ✓ Man ļoti patīk strādāt (sadarboties) ar tevi, jo...
  - ✓ Mūsu komandai bez tevis neietu tik labi.
    - ✓ Paldies par tavu...!
  - ✓ Tu man sagādāji ļoti patīkamu brīdi, kad...
    - ✓ Tu vari lepoties ar savu...
    - ✓ Tu esi paveicis izcilu darbu...
      - ✓ Tu tiešām proti...
      - ✓ Man patīk, kā tu...
- ✓ Gribu tev izteikt atzinību (Tevi uzslavēt) par to, ka...
- ✓ Tas ir apbrīnojami, kā tu spēj atrast laiku, lai...
  - ✓ Tev ļoti labi padodas...
  - ✓ Es tevi pilnībā atbalstu tavā iecerē...
    - ✓ Cik lieliska doma!
  - ✓ Nav šaubu, ka tev piemīt īpašas spējas uz...
    - ✓ Tu man ļoti palīdzēji, kad...
      - ✓ Tev ir talants uz...
    - ✓ Man patīk būt kopā ar tevi, jo...
    - ✓ Ir tik interesenti tevi vērot, kad tu...

Glens van Ekerens "12 vienkārši laimes noslēpumi"

DARBA LAPAS

Profesionālās pilnveides seminārs
Riska faktoru novērtēšanas kritēriji nelabvēlīgajās ģimenēs

(programma)

Vārds, uzvārds _____

Personas kods _____

Darba vieta _____

_____

Ieņemamais amats _____

Kontakttālrunis _____

e-pasts _____

SOCIĀLAIS GADĪJUMS (Nelabvēlīgās / Augsta riska ģimenes apraksts)

Demogrāfiskais raksturojums.

Nepilna, daudz bērnu, ar bērnu vai vecāku invalīdu, ar vecāku pensionāru utml.

.....
.....

Ģimenes apstākļu raksturojums.

Ienākumi, dzīves apstākļi, nodarbinātība utml.

.....
.....
.....

Ģimenes locekļu uzvedība, to ietekmējošie iekšējie faktori.

Atkarības, likumpārkāpumi u.c.

.....
.....
.....

Sociālā dienesta vai bāriņtiesas pagasttiesas sadarbības ar ģimeni raksturojums.

Uzskaitē, cik ilgi, realizētie pakalpojumi, palīdzība, atbalsts, motivācija un iesaistīšanās, citi atbalsta aizsargfaktori – juridiskas vai fiziskas personas utml.

.....
.....
.....
.....
.....

Papildus informācija .....

.....
.....

Valsts un pašvaldību institūciju KOMPETENCE, kas noteikta normatīvajos aktos, izvērtējot riska faktoros ģimenē

BĒRNU TIESĪBU AIZSARDZĪBAS LIKUMS		
1.	Prioritāri nodrošināt bērna tiesības visās darbībās attiecībā uz bērnu. (6.2.)	
2.	Atbalsīt ģimeni un sniegt tai palīdzību ,nodrošinot psihologa, sociālā pedagoga vai cita speciālista konsultāciju . (26.1.), (26.2.), (26.3.)	
3.	Šķirt bērnu no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus (aprūpes trūkumu, nelabvēlīgo sociālo vidi, bērna veselības vai attīstības apdraudēšanu ar atkarības vielām), viņam paliekot ģimenē. (27.2.)	
4.	Nekavējoties nodrošināt ārpusģimenes aprūpi bērnam, kurš cietis no vardarbības (prettiesiskām darbībām) vai pastāv reāli vardarbības draudi savā ģimenē, ja vainīgās personas nav iespējams izolēt no bērna. (52.4.)	
5.	Sniegt palīdzību un atbalstu ģimenēm, kurās ir bērni, garantējot ikvienam pašvaldības teritorijā dzīvojošam bērnam pajumti, siltumu, apģērbu un vecumam un veselības stāvoklim atbilstošu uzturu. (66.2.1.)	
6.	Veselības aprūpes, pedagoģiskie, sociālās sfēras vai policijas darbinieki, kā arī vēlētas valsts un pašvaldību amatpersonas, kurām ir kļuvis zināms par bērnu tiesību pārkāpšanu u kuras par to nav ziņojušas minētajām institūcijām, par neziņošanu saucamas pie likumā noteiktās kārtības. (73.2.)	
7.	Katra iedzīvotāja pienākums ir ziņot par jebkādu vardarbību pret bērnu vai citu apdraudējumu, tiesību pārkāpumu. (73.1.)	
8.		

LIKUMS PAR BĀRIŅTIESĀM UN PAGASTTIESĀM

1.	Noskaidrot ģimenes, kurās nav pietiekami nodrošināta bērna attīstība un audzināšana, un, sadarbojoties ar citām institūcijām, lemt par nepieciešamās palīdzības sniegšanu. (13.1.)	
2.	Sniegt palīdzību bērnam, kurš vērsies pēc tās, ja vecāki noteikuši nepamatotus ierobežojumus vai radušās citas domstarpības viņu attiecībās. (15.9.)	
3.	Noskaidrot ģimenes, kurās vecāki ar bērnu apietas sevišķi slikti, nerūpējas par vai nenodrošina bērna uzraudzību un tas var apdraudēt viņa fizisko, garīgo vai tikumisko attīstību, un lemt par aizgādības tiesību atņemšanu (16.1.)	
4.	Izskatīt sūdzības un iesniegumus par vecāku, aizbildņu un aizgādņu rīcību. (20.1.)	
5.	Sadarboties ar veselības aprūpes, izglītības, sociālās palīdzības iestādēm. (20.4.)	
6.	Bāriņtiesas (pagasttiesas) priekšsēdētājam vienpersoniski pieņemt lēmumu par aprūpes tiesību atņemšanu un bērna ievietošanu audžuģimenē, patversmē, slimnīcā vai citos drošos apstākļos, ja nepilngadīgā dzīves apstākļu apsekošanas laikā atklājas, ka viņš atrodas veselībai un dzīvībai bīstamos apstākļos. Ne vēlāk kā 15 dienu laikā pieņemt lēmumu par aprūpes tiesību atjaunošanu vecākiem vai bērna ārpusģimenes aprūpi. (21.3)	
7.		

SOCIĀLO PAKALPOJUMU UN SOCIĀLĀS PALĪDZĪBAS LIKUMS

1.	Nodrošināt starpprofesionālu un starpinstitucionālu sadarbību, sniedzot pakalpojumus. (4.3.)	
2.	Ja saņemta informācija no fiziskajām personām vai institūcijām par personu, kurai varētu būt nepieciešams sociālās aprūpes, sociālās rehabilitācijas pakalpojums vai sociālā palīdzība, jāpārbauda saņemtā informācija, jāizvērtē cilvēka vajadzība pēc tā, jāinformē par tiesībām un iespējām saņemt nepieciešamo palīdzību. (9.2.)	
3.	Sniegt sociālos pakalpojumus vai organizēt to sniegšanu ģimenēm ar bērniem, kurās ir bērna attīstībai nelabvēlīgi apstākļi, kā arī audžuģimenēm un aizbildņiem. (11.2)	
4.	Laikā, kamēr bārenis vai bez vecāku gādības palikušais bērns atrodas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā, sadarbībā ar bāriņtiesu (pagasttiesu), institūcijas darbiniekiem veikt pasākumus, kas sekmētu bērna atgriešanos ģimenē, uzturēt kontaktus starp vecākiem un bērnu, ja tas nav iespējams, meklētu iespēju nodrošināt bērnu aprūpi citā ģimenē. (4.5.)	
5.	Novērtēt klientu vajadzības, materiālos un personiskos (motivāciju, nepieciešamās zināšanas un prasmes, izglītība, profesija u.c.) resursus. (11.3.)	
6.	Piesaista sociālekonomiskos resursus un attiecīgos sociālos pakalpojumus personas vai personu grupas sociālo problēmu risināšanai. (45.2.4.)	
7.	Nodrošina informāciju par sociālo pakalpojumu sniedzējiem un veido kontaktus starp sociālo pakalpojumu saņēmējiem un sniedzējiem. (45.2.5.)	
8.		

Valsts un pašvaldību institūciju KOMPETENCE, kas noteikta normatīvajos aktos, izvērtējot riska faktoros ģimenē

<i>N.p.k.</i>	<i>Sociālie darbinieki</i>	<i>Bāriņtiesu/pagasttiesu darbinieki</i>	<i>Citi speciālisti</i>

NOTEIKUMI DALĪBNIEKIEM

Individuālais darbs

1. Tu individuāli vērtē nākamajās divās lapās piedāvātos apgalvojumus, izmantojot sekojošu novērtējumu (vērtējumu ierakstiet pirmajā ailītē):

P = *Piekrītu*

DP = *Daļēji piekrītu*

? = *Nezinu/šaubos*

DN = *Daļēji nepiekrītu*

N = *Nepiekrītu*

2. Kad esi izvērtējis visus 24 apgalvojumus, ar krustiņu atzīmē 6 apgalvojumus, kurus uzskati par svarīgākajiem un par kuriem savu viedokli šobrīd nemainītu.

3. Tu tiec iedalīts kādā no komandām ar citiem dalībniekiem.

Komandas darbs

1. Jūs jāvienojas par kopīgiem vērtējumiem tiem pašiem 24 apgalvojumiem, par pamatu ņemot savus individuālos vērtējumus.

2. Jums jāizvēlas 6 apgalvojumus, par kuriem jūs kā komanda vismazāk vēlaties mainīt viedokli.

Novērtēšana

1. Komanda prezentē savus sešus apgalvojumus.

2. Individuāli jāaizpilda komandas darba procesa vērtējuma shēma.

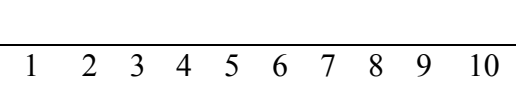
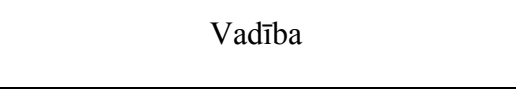
3. Komandā jāvienojas par vienotu viedokli par darba procesa vērtējumu.

VĒRTĒŠANAS SHĒMA

N.p. k.	Apgalvojums	Individuālais vērtējums	Komandas vērtējums
1.	Starpinstitucionālās komandas (SK) dalībniekam vienmēr ir jāizsaka savs viedoklis, skaidri pamatojot to.		
2.	SK dalībniekiem dažkārt ir atklāti jāpasaka, kā viņš jūtas un ko domā.		
3.	SK dalībniekiem ir jāsniedz savstarpēja konstruktīva atgriezeniskā saite un kritika.		
4.	SK dalībniekam vienmēr jānāk klajā ar komentāriem, ja viņam tas tiek lūgts.		
5.	Novērtējot ģimeni, nav jāņem vērā citu institūciju viedoklis.		
6.	Izvērtējot ģimenes stāvokli, vienmēr jāvadās pēc savām izjūtām.		
7.	Starpinstitucionāla sadarbība darbā ar ģimenēm var novest tikai pie konfliktiem.		
8.	Pastāv iespēja, ka kāds no SK dalībniekiem var kļūt pārāk "jauks" un piekāpīgs.		
9.	Starpinstitucionālā sadarbībā galvenais ir vienotība.		
10.	Konflikti var būt aizraujoši un radoši.		
11.	Ja SK dalībniekam lūdz izdarīt to, ko viņš nevēlas vai tā nav viņa kompetence, viņam vienlīdz tas ir jādara.		
12.	Konflikti nedrīkst pāraugt personiskās nesaskaņās vai tos nedrīkst vadīt emocijas.		
13.	SK dalībniekam ir jāturas pie sava viedokļa par ģimenes stāvokli neatkarīgi no tā, ko domā pārējie.		

14.	SK nav būtiski iecelt vadītāju.		
15.	SK vienmēr jāvalda savstarpējai uzticībai un lojalitātei.		
16.	SK dalībnieks bez citu komandas locekļu piekrišanas var dažkārt pieņemt būtiskus lēmumus par ģimenes gadījuma norisi.		
17.	SK dalībnieks ar kādu komandas darbā neiesaistītu cilvēku nedrīkst vērsties pret kādu no komandas dalībniekiem.		
18.	Ir neiespējami uzturēt labas attiecības ar visiem SK dalībniekiem.		
19.	Ar cilvēkiem, kuriem uzticamies, retāk veidojas konfliktsituācijas.		
20.	SK dalībniekam vienmēr ir jāpiekrīt kopējam lēmumam un jārīkojas saskaņā ar to.		
21.	Ir jāuzmanās, lai vienošanās netiktu panākta steigā un pārāk vienkāršā ceļā.		
22.	SK ne vienmēr ir jāvienojas par sadarbības principiem: informācijas apmaiņu, kompetenci, lomām, konfliktu risināšanas kārtību u.c.		
23.	Dažkārt drīkst apspriest citu SK dalībnieku rīcību ar cilvēkiem, kas nav iesaistīti SK.		
24.	Par SK izdarītajiem lēmumiem pārsvarā atbildību ir jāuzņemas vadītājam.		

PROCESA VĒRTĒJUMA TABULA

Vienošanās kārtība nepastāv, vai nav neviena, kas tai sekotu	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Kārtība	Izstrādāta vienošanās kārtība, nekādu noviržu
Daži dominē, citi vispār neiesaistās	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Iesaistīšanās	Visi līdzdarbojas un ir iesaistīti komandas lēmumu pieņemšanā
Reizē runā vairāk nekā viens cilvēks, atkārtotās un papildus atgriešanās pie jautājumiem	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Saskarsme	Runā viens cilvēks, seko skaidrojumi, tālāk pārējie attīsta idejas
Nekādu mēģinājumu komandu novirzīt uz pareizā ceļa	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Vadība	Iesaistās, lai nenovirzītos no tēmas, nodrošina vienmērīgu iesaistīšanos
Komanda pieņem nekvalitatīvākus lēmumus, kā to būtu darījis katrs atsevišķs indivīds	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Lēmums	Komandas ekspertīze un pieņemtie lēmumi ir kvalitatīvāki nekā katra indivīda atsevišķi

Tests:
Kādas ir jūsu spējas strādāt komandā

Prasības	Personiskais novērtējums					Citu vērtējums				
	++	+	0	-	--	++	+	0	-	--
Spēja atklāti komunicēt										
Spēja nodot informāciju										
Atbildes ziņojuma sniegšanai										
Spēja uzņemt jaunas idejas										
Zināšanu ieguldīšana										
Komandas mērķu izstrādāšana										
Komandas noteikumu ievērošana										
Spēja pieņemt kompromisus										
Spēja pateikt to, ko domā										
Prasme klausīties										
Spēja iejusties otra ādā										
Palīdzība citiem										
Līdzdalība procesa vadīšanā										
Elastīgums										